

Alver, Füsün (2014). "Politika, Ekonomi Ve Kitle Medyası Alanlarının Etkileşim Koordinatlarında, Doğanın Ve Toplumsal Yaşam Alanlarının Yıkımına Karşı Direncin Ya da Sessizliğin Yeniden Üreticisi Olarak Çevre Gazeteciliği", Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi, Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı, Cilt I, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi Matbaası. 23-24 Eylül 2014. s.425-452.

ÖZET

POLİTİKA, EKONOMİ VE KİTLE MEDYASI ALANLARININ ETKİLEŞİM KOORDİNATLARINDA, DOĞANIN VE TOPLUMSAL YAŞAM ALANLARININ YIKIMINA KARŞI DİRENCİN YA DA SESSİZLİĞİN YENİDEN ÜRETİCİSİ OLARAK ÇEVRE GAZETECİLİĞİ

Doğada bulunan enerji kaynakları, tüm toplumsal süreçlerin itici ve dönüştürücü gücüdür; yaşam alanlarının ve toplumun gelişimi için bir koşul oluşturmaktadır. Enerji kaynaklarından yararlanılması, toplumsal refah için bir koşul olmakla birlikte insan ve doğa için önemli olabilecek riskleri içermekte, doğal ve sosyal çevreyi değiştirmektedir. Kitle medyası doğa, çevre güvenliği ve korunması problemlerini ve aktörlerini, çevre gazeteciliği perspektifinden küresel ve yerel düzlemlerde izlemekte ve haberleştirmektedir. Bu çalışmanın problemi; çevre gazetecilerinin, doğa ve çevreye ilişkin haber üretim sürecinde, politika ve ekonomi alanlarının etki ve baskılarına maruz kalarak, manipüle edilebilmeleri, çevre güvenliği ve korunmasına ilişkin özgür haber üretememeleri ve kitle medyası örgütlerinin, tiraj ve izleyici oranlarını arttırmak kaygısıyla haberleri sansasyonelleştirerek, sunmaları ve toplumda risk, tehdit ve tehlike algılarını yönlendirebilmeleridir. Doğa, enerji teknolojileri ve çevre problemlerine ilişkin haber üretim sürecinde, politika, ekonomi ve kitle medyası alanları arasında karşılıklı etkileşim ve yarar ilişkileri vardır ve dışsal faktörlerin yanında kitle medyası örgütünün içsel faktörlerinin ve dinamiklerinin de enformasyon üretim ve değerlendirme sürecinde etkili ve yönlendirici olduğu belirlenmektedir.

Anahtar Kavramlar: Ekoloji, ekolojik problemler, enerji, çevre gazeteciliği, haber.

ABSTRACT

ENVIRONMENTAL JOURNALISM AS THE REPRODUCER OF RESISTANCE OR SILENCE AGAINST THE DESTRUCTION OF THE NATURE AND SOCIAL LIVING SPACES IN THE INTERACTION COORDINATES OF POLITICS, ECONOMICS AND MASS MEDIA SPHERES

Energy resources in the nature is the driving and transforming power of all social processes, it sets conditions for the development of life spaces and the society. Although utilization of energy resources is a necessity for social welfare, the process comprises possible crucial risks for human being and the nature, while transforming natural and social environment. Using the perspective of environmental journalism, mass media watches and makes news on the environmental safety and protection issues and actors within the global and local platforms. The problematic of this study is that environmental journalists can be manipulated as a result of the impact and pressure of the political and economical spheres in the production process of the nature and environmental issues related news; they can not freely produce environmental safety and protection related news; the mass media organizations present these news by sensationalizing them with the aim of increasing their circulation and ratings, and they manipulate risk, danger and thread perception of the society. There is a relationship based on interaction and benefit among the spheres of politics, economics and mass media in the production process of nature, energy technologies and environmental issues related news; it is determined that, as well as the external factors, internal factors and dynamics of a mass media organization are also effective and directive in the production and evaluation process of information.

Keywords: Ecology, ecological problems, energy, environmental journalism, news.

POLİTİKA, EKONOMİ VE KİTLE MEDYASI ALANLARININ ETKİLEŞİM KOORDİNATLARINDA, DOĞANIN VE TOPLUMSAL YAŞAM ALANLARININ YIKIMINA KARŞI DİRENCİN YA DA SESSİZLİĞİN YENİDEN ÜRETİCİSİ OLARAK ÇEVRE GAZETECİLİĞİ

1-GİRİŞ

Doğada bulunan enerji kaynakları, tüm toplumsal süreçlerin itici ve dönüştürücü gücüdür; yaşam alanlarının ve toplumun gelişimi için bir koşul oluşturmaktadır. İnsanlık tarihi boyunca daha geniş enerji kaynaklarına erişilmesi, enerji kaynakları aracılığıyla istenilen yapıların kurulması ve korunması amaçlanmıştır. Enerjiye erişim ve kullanımı, toplumsal yapıların oluşumunda ve dönüşümünde büyük bir öneme sahiptir. Enerji kaynaklarından yararlanılması, toplumsal refah için bir koşul olmakla birlikte insan ve doğa için önemli olabilecek riskleri içermekte, doğal ve sosyal çevreyi değiştirmektedir. 1960'lı yıllardan itibaren teknik ve

ekonomik alanların gelişim dinamiği, doğadan tahribat yaratacak esasta yararlanılmasını beraberinde getirmiş ve dünyanın farklı bölgelerinde yaşam alanları, risk ve tehdit altında kalmıştır. Enerji kaynaklarının doğayı tahrip ederek kullanılması, atmosfere zarar vermekte, iklim değişimi ortaya çıkmaktadır. Petrol suları, toprağı ve atmosferi kirletmektedir. Su, rüzgar ve kömür enerjilerinden yararlanılması, tarıma ve temel su gereksinimine zarar vermektedir. Nükleer enerji, felakete yol açabilen risk profiline sahiptir ve doğal dolaşımı uzun bir süre radyoaktifle yüklemektedir.

Doğanın, çevrenin ve iklimin korunması, post -endüstriyel toplumların en önemli problemleri arasında yer almaktadır. Ekolojik problemler ve ortaya çıkan riskler, 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren sosyal bilimler alanında giderek önem kazanan araştırma konuları olmuştur. Dönüşlü Modernleşme Teorisi¹ perspektifinden hareket eden risk toplumu kavramının fikir babası Alman bilim insanı Ulrich Beck², kapital ve risklerin sosyal sınıflar arasındaki paylaşımına odaklanmış ve risk toplumunda, herkesi kaçınılmaz bir biçimde ve eşit olarak saran risklerin sosyal üretiminin, sosyal sınıflar arasındaki farklılıkları ortadan kaldırdığını ileri sürmüştür. Yapı ve aktörün eylemlerinin karşılıklı etkileşimine odaklanan Entegratif Sosyal Kuramların temsilcisi, İngiliz toplumbilimci Anthony Giddens³ ise, küresel değişim ve ekolojik bunalımı irdelemiş ve modernliğin sonucu olarak risk ve güven analizleri gerçekleştirmiştir. Küreselleşme sürecinde risk analizleri ve toplumsal etkileri, sosyoloji biliminin yanında iletişim ve gazetecilik bilimi alanlarında da ilgi çekmiş ve araştırmalar⁴ yapılmıştır. Çevre gazeteciliği araştırmaları için kullanılacak veriler, bilim gazeteciliği kapsamında gerçekleştirilen araştırmalar⁵ sonucunda da elde edilmiştir.

Küreselleşme sürecinde giderek artan ekolojik risk, tehlike ve tehditlerin bertaraf edilmesinde toplumun bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi, politika ve ekonomi alanlarının uyarılması ve risk iletişiminin iyi yönetilmesini gerektirmektedir. Risk iletişimi, kamusal bir süreçte teknolojik risklere ilişkin farklı algıların değiştirildiği ve üzerinde tartışıldığı bir kavramdır. Risk iletişimi, gelecekte meydana gelme olasılığı olan zararların yarattığı güvensizliği konuşturan bir süreçtir. Dolaylı ya da dolaysız olarak bireysel ya da örgütsel kararlara yönelik olan bu süreç, medya tarafından iletilmektedir⁶. Risk konu alanları içinde

¹ Dönüşlü Modernleşme Teorisine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Ulrich Beck, *Die Erfindung des Politischen. Zu einer Theorie reflexiver Modernisierung*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1993.

² Ulrich Beck, *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1986.

³ Anthony Giddens, *Sosyoloji*. Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000; Anthony Giddens, *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları. Yorumcu Sosyolojinin Pozitif Eleştirisi*. Çeviren: Ümit Tatlıcan ve Bekir Balkız. Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2003; Anthony Giddens, *Sosyal Teorinin Temel Problemleri. Sosyal Analizde Eylem, Yapı ve Çelişki*. Çeviren: Ümit Tatlıcan. Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2005; Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*. Çeviren: Esra Kuşdil. Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010a; Anthony Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik. Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. Çeviren: Ümit Tatlıcan. Say Yayınları, İstanbul, 2010b.

⁴ Beatrice Dernbach, *Die Vielfalt Des Fachjournalismus: Eine Systematische Einführung*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, 2010; Heinz Bonfadelli, "Nachhaltigkeit als Herausforderung für Medien und Journalismus". Ruth Kaufmann; Paul Burger; Martine Stoffel (der.). *Nachhaltigkeitsforschung – Perspektiven der Sozial- und Geisteswissenschaften*. Schweizerische Akademie der Geistes- und Sozialwissenschaften, Bern, 2007; Winfried Schulz, "Umweltbewusstsein durch Mediennutzung. Eine Analyse von Medieneinflüssen auf Umweltbesorgnis und Umweltverhalten". Armin Adam; Franz Kohout; Kurt-Peter Merk; Hans-Martin Schönherr-Mann (der.). *Perspektiven der Politischen Ökologie*. Festschrift für Peter Cornelius Mayer-Tasch. Königshausen & Neumann, Würzburg, 2003; Alexander Görke, *Risikojournalismus und Risikogesellschaft*. Westdeutscher Verlag, Opladen, 1999.

⁵ Siegfried Quandt, *Wissenschaftsjournalismus oder Fachjournalismus?* UVK Verlag, Konstanz, 2010; Jürg Niederhauser, *Wissenschaftssprache und populaerwissenschaftliche Vermittlung*. Günter Narr Verlag, Tübingen, 1999; Michael Haller, "Wie wissenschaftlich ist Wissenschaftsjournalismus? Zum Problem wissenschaftsbezogener Arbeitsmethoden im tagesaktuellen Journalismus". Maximilian Gottschlich ve Wolfgang R. Langenbacher (der.). *Publizistik – und Kommunikationswissenschaft. Ein Textbuch zur Einführung*. Wilhelm Braumüller Universitaets-Verlagsbuchhandlung, Wien, 1997.

⁶ Günther Bentele; Hans B. Brosius; Otfried Jarren, *Lexikon Kommunikations-und Medienwissenschaft*. Springer VS, Wiesbaden, 2013,s.304; Niklas Luhmann, *Soziologie des Riskos*. de Gruyter, Berlin / New York,199 s.21 v.d.

büyük ya da anahtar teknolojiler yer almaktadır. Bunların içinde nükleer enerji, gen teknolojisi, iklim değışiklikleri, kimya, sağlık ve beslenme riskleri de bulunmaktadır⁷. Kaynakların yaratılması, enerji teknolojilerinden özellikle de elektrik enerjisi elde etmek için hidrolik, nükleer, güneş, rüzgar, jeotermal v.b. teknolojilerinden yararlanılması, çevre hareketleri, yeşil teknolojiye yönelim ve ekonomi yapılarının dönüşümü, çevre güvenliği tartışmalarına yol açmakta ve risk iletişimi sürecinde önemli bir rol oynayan çevre gazeteciliğinin, küresel ve yerel düzlemlerde farklı açılardan enformasyon üretimini beraberinde getirmektedir.

Bu çalışmada çevre gazeteciliği, yapı ve eylem ikiliğine odaklanan Entegratif Sosyal Kuramlar perspektifinden irdelenecektir. Giddens⁸, yapılaşma kavramının, esas itibariyle hem toplumsal hayatın tekrara dayalılığıyla ilişki içinde olan hem de yapı ve eylemin karşılıklı bağımlılığını ifade eden yapının ikiliği kavramını içerdiğini belirtmektedir. Yapının ikiliği, sosyal sistemlerin yapısal özelliklerinin bu sistemleri meydana getiren pratiklerin amacı ve sonucu olmalarını ifade etmektedir. Yapı, hem mümkün kılıcı hem de kısıtlayıcıdır. Aynı yapısal özellikler, nesne (toplum) kadar özne (aktör) için de mevcuttur. Yapı, aynı anda kişilik ve toplumdandır oluşur ancak ikisi de, eylemin niyetlenilmemiş sonuçları ve ifade edilmemiş koşullarının önemi nedeniyle, tek başına her şeyi açıklayamamaktadır. Bu nedenle yapı, eyleme bir engel olarak değil, aslında onun üretimiyle ilişkili bir şey olarak kavramlaştırılabilir. Yapının eylemi ya da eylemin yapıyı belirlediğinden söz etmek anlamlı değildir. Bütün normlar hem kısıtlayıcı hem de mümkün kılıcıdır. Toplumsal yapılar ve insan eylemi birbirinden bağımsız olarak varolamaz; daha ziyade birbirlerine karşılıklı bağımlıdırlar ve iç içe geçmişlerdir.

Bu çalışmanın problematiği; çevre gazetecilerinin, doğa ve ekolojik problemlere ilişkin enformasyon üretim sürecinde, kitle medyası örgütünün politika ve ekonomi alanlarıyla karmaşık ilişkileri ve kendi enformasyon üretim yasaları ve dinamikleri nedeniyle etki ve yönlendirmeye maruz kalmalarıdır. Çalışmanın araştırma soruları şöyle formüle edilmektedir: Çevre gazeteciliği, kitle medyası örgütü içinde nasıl konumlandırılmaktadır? Çevre gazeteciliğinin araştırma konuları nelerdir? Çevre gazeteciliği, enformasyon üretim sürecinde enerji teknolojileri, ekolojik problemler ve doğal çevrenin korunmasına ne ölçüde ve hangi perspektiften yer vermektedir? Kitle medyası örgütünün, politika ve ekonomi alanlarıyla karmaşık ilişkileri ve enformasyon üretim yasaları ve dinamikleri, çevre gazeteciliğinin üretimlerini nasıl etkilemektedir? Çevre gazeteciliğinin, yapıyı etkileme potansiyeli var mıdır ve ekolojik problemlerin çözümünde, toplum için hangi başarımları sağlamaktadır?

Çalışmanın varsayımı şöyle belirlenmektedir: Doğal enerji kaynaklarının kullanımı, ekolojik problemler ve çevre güvenliğine ilişkin enformasyon üretim sürecinde politika, ekonomi ve kitle medyası alanları arasındaki etkileşime dayalı karmaşık ilişkilerin yanında kitle medyası örgütünün içsel dinamikleri ve enformasyon üretim esaslarına dayalı amaç ve kuralları, çevre gazetecisinin enformasyon üretim sürecine etki etmekte ve eylemlerini sınırlandırmaktadır. Ancak çevre gazetecisi tamamen politika ve ekonomi alanlarının ve çalıştığı kitle medyası örgütünün etki ve yönlendirmesi altında değildir; politik ve ekonomik yapıya ve çalıştığı kitle medyası örgütünün enformasyon üretim sürecine sınırlı da olsa etki etme yetkinliği ve potansiyeli bulunmaktadır.

Çalışmanın amacı ise, kitle medyasında enerji üretimi teknolojilerinin çevrede yarattığı tahribat ve çevrenin korunması ve güvenliğinin sağlanmasına ilişkin üretimlerin, kitle medyası örgütünün politika ve ekonomi alanlarıyla karşılıklı etkileşimi ve çevre gazeteciliği perspektifinden irdelenmesidir. Ağırlıklı olarak Almanya'daki çevre gazeteciliğinin irdelenmesi

⁷ Alexander Görke, "Risikokommunikation". Siegfried Weischenberg; Hans J. Kleinstuber; Bernhard Pörksen (der.). *Handbuch Journalismus*. UVK Verlag, Konstanz, 2005, s.411.

⁸ Anthony Giddens, age.2005,s 212 v.d.; Anthony Giddens, age. 2003, s.144.

öngörülmektedir. Çalışmada varsayımın sınanması, nedenselleştirilmesi ya da yanlışlanması için ortaya konulan ifadeler ya da ifadeler dizisi ve sonuçları olan argümanlardan yararlanılmasını anlatan argümantasyon metodunun uygulanması öngörülmektedir.

2- EKONOMİK DEĞER İLE DOĞAL ÇEVRENİN TAHRİBATI İKİLEMİNDE ENERJİ KAYNAKLARI

İlk çağlardan itibaren doğanın verici potansiyeli keşfedilmiş ve geçen yüzlerce yıl içinde bilim ve teknoloji alanlarında meydana gelen gelişmeler ve sanayi devrimi, enerji kaynaklarının değerinin daha iyi anlaşılmasını beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede tarihsel süreçte doğa kavrayışının irdelenmesi ve ekonomik ve teknolojik koşullara bağlı olarak doğa kavrayışının dönüşümü ve bu dönüşümle ortaya çıkan ekolojik risklerin belirlenmesinin çalışmanın bütünlüğü açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

2.1- Tarihsel Süreçte Doğa Kavrayışı ve Dönüşümü

Tarihsel süreçte insanın ve toplumların doğayı kavrayışları ve doğaya ilişkin tasarımları toplumsal, kültürel, ekonomik ve teknolojik gelişim eğilimleri ve çerçeve koşulları tarafından belirlenmiştir. Toplumsal gelişim eğilimleri ve çerçeve koşulları, geçmişteki düşünceler tarafından da biçimlendirilen doğa kavramının⁹ ne ifade ettiğine, nasıl tasarlandığına ve doğayla kurulan ilişkinin niteliğine etki etmektedir. Düşünce tarihinin ve toplumların doğayla kurdukları gündelik ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkan, biçimlenen ve gelişerek, dönüşüm geçiren doğa anlayışını ve algılamasını da kapsayan doğa kavramı, yalnızca düşünce ve tasarımları değil aynı zamanda toplumsal değerleri ve normları ifade etmekte ve duyguları da içermektedir. Doğa kavrayışının biçimlendirilmesinde, felsefi düşüncelerin yanında inançlar ve dinler de etkili olmaktadır. Dinî inançların, doğa tasarımına ve insan-doğa ilişkisine etkisi, kutsal kitapların yorumu tarafından belirlenmektedir.

Sümer¹⁰ ve Mısır¹¹ uygarlıklarında doğayla ilişkiler, insanın doğa karşısında kendi konumunu coğrafi koşullara göre de biçimlendirme çabalarına işaret etmektedir. Antik Yunan'da ise, filozoflarının önemli belirlemeleri, sonraki çağlardaki doğa anlayışına etki etmiştir. Platon¹², doğayı düzenlenmiş ve yaratılmış olarak kavramıştır. Doğayı, aşkın idealar değerleri ve biçimin karşısında konumlandırmış ve doğanın bilgisini, niceliksel düzenliliğin yeniden tasarımına indirgemıştır. Öğrencisi Aristoteles¹³ ise, doğayı, tanrısal bir ilke, yaratan olarak kavramıştır. Doğa, insandan bağımsız olarak oluşan, onun müdahalelerine bağlı

⁹ Doğa, tanımlanması güç bir kavramdır ve kavramın kesin bir açıklaması ve tasarımı yapılamamaktadır. Latince kökenli *natura* ya da *natura* kavramı, *nasci*'den türemiştir ve Grekçe sözcük *physis* ile aynı anlama gelerek, doğmak ya da oluşmak anlamını içermektedir. *Physis* sözcüğü Yunan felsefesinde, kendiliğinden, insanın etkisi olmadan oluşan her şeyi ifade etmektedir. Doğa kavramı, farklı bilim dalları tarafından farklı açıklanmakta ve açıklanmasında bir uzlaşma bulunmamaktadır. Bilimin doğaya yaklaşımı, sanat ve toplumsal pratiklerden farklı olmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Jörg Zimmermann, *Das Naturbild des Menschen*. Fink-Verlag, München, 1982, s. 8.

¹⁰ Mezopotamya Uygarlıklarından Sümer Uygarlığı, evrenin güçleri ve toprağın verimliliği karşısında insanın saygısına ve sorumluluğuna odaklanmıştır. Bu, doğa karşısında insanın soru sormasını ifade etmekte ve doğada yerini belirleme çabalarına işaret etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Afşar Timuçin, *Düşünce Tarihi. Gerçekçi Düşüncenin Kaynakları*. Cilt I. Bulut Yayınları, İstanbul, 2000, s.64; Harriet Crawford, *Sümer ve Sümerler*. Çeviren: Nihal Uzan. Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2010.

¹¹ Mısır Uygarlığı tarihinin ise, insanın ve doğanın etkileşiminden; insanların doğa üzerinde, doğanın insanlar üzerinde bıraktığı derin etkilerin izlerinden oluştuğu görülmektedir. Yaşadıkları çevreyi iyi gözlemleyen Mısırlılar, ülkeyi farklı bölgelere ayıran Nil Nehri ile coğrafi ve kültürel gelişimlerinin sınırlarını çizmişlerdir. Güneşin doğuşu ve batışı, yıllık su baskınları, yerli hayvan varlığı ve bitki örtüsü ile çöller, delta ve vadi arasındaki karşıtlık, Mısır mitolojisine ve inançlarına etki etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Douglas J. Brewer ve Emily Teeter, *Mısır ve Mısırlılar*. Çeviren: Nihal Uzan. Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2011. s. 31.

¹² Platon (M.Ö.428-M.Ö.348), felsefe tarihinde düşüncenin ilk büyük dizgeci atılımını ortaya koymuştur. Dizgeci bir kavrayış içinde bilgi sorunlarından, estetiğin sorunlarından, ahlak sorunlarından devlet sorunlarına kadar pek çok sorunu irdelemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Afşar Timuçin, age. 2000.

¹³ Aristoteles, M.Ö.384-322 tarihleri arasında, Antik Yunan'da yaşamıştır. Felsefeyi kavram aşkınlığından, gözlem ve deneyim zeminine ve eyleme taşıyan düşünürdür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kaan Ökten, *Aristoteles*. Say Yayınları, İstanbul. 2007.

olmayandır. Aristoteles insanı, eylemi ve insan tarafından üretilen şeyleri, doğa karşısında özel konumlandırmış ve teknik ile sanatı kesin olarak doğadan sınırlandırmıştır. Böylece yapay ve doğal, karşılıklı olarak birbirini tanımlayan karşıt kavramlar olarak ortaya çıkmıştır¹⁴. Kendinde bir devinim ve değişim ilkesi bulunduran şeylere özne olan maddeyi, doğa olarak kavrayan Aristoteles'in düşünceleri, büyük ölçüde Platon'un düşüncelerine karşıt bir perspektife sahip olmuştur.

Yunan felsefesi, doğa kavramının zaman içinde gelişimi için bir temel oluşturmuş ve Ortaçağ'da ve Yeniçağ'ın başlangıç döneminde, doğa kavrayışlarına etki etmiştir. Augustine¹⁵, Antik doğa kavrayışı ile ilk dönem Hıristiyanlığın doğa kavrayışı arasında bir bağ kurarak, Hıristiyanlık ile Neo-Platonculuk arasında bir sentez oluşturmaya çalışmıştır¹⁶. Platon'un düşüncelerinden etkilenen Augustine, türsel olmayan ve aşırı düzenlenmiş merci kavramını, tanrı kavramıyla değiştirmiş ve Tanrının iradesinin sembolü olarak gördüğü doğayı, yaratılışla birlikte tek bir defaya mahsus bir oluşum olarak kavramış ve sonuna kadar değişmeden kalacağını varsaymıştır.

Ortaçağ'da ise, Avrupa'da Katolik Kilisesinin artan etkisine bağlı olarak doğa, teolojik bir perspektiften kavranmış ve yorumlanmıştır. Onüçüncü yüzyılda Aristoteles'in düşünceleri, Hıristiyanlık felsefesine entegre edilmeye çalışılmıştır. Protestanlık mezhebinin ortaya çıkışı ise, Hıristiyan dünyasının doğayla ilişkilerine farklı bir bakış açısı getirmiş ve bu yaklaşım ondördüncü yüzyıldan itibaren önem kazanan coğrafi keşifler ve Avrupa'ya sömürgelerden aktarılan sermayenin birikimi ile onaltıncı yüzyılda tekniğin ve bilimin¹⁷ gelişimine olanak sağlamış ve günümüz doğa tasarımı oluşum sürecine etki etmiştir. İnsanı odak noktasına yerleştiren bu yaklaşım, doğayı insanın ölçümünün bir nesnesine indirgemiş ve ondan uygun bir biçimde yararlanılmasını öngörmüştür.

Yeniçağ'da (XV.-XVI. yüzyıl) ve Rönesans (XV.-XVII. yüzyıl) döneminde, Antik felsefe ve bilim kavrayışı yeniden önem kazanmış ve Ortaçağ dünya tasarımı, çözülmeye başlamıştır. Bilim, kilisenin denetimindeki skolastik düşünceden ayrılmaya başlamış; insan birey olarak kendisiyle ilgili algılamalarıyla, bilincin merkezine yerleştirilmiştir. Dinsel inançtan bağımsızlaşan düşünce, dünyevi bir karakter kazanmış; araştırmaya, bilimselleşmeye ve doğadan yararlanılmasına yönelmiş ve bilimin ve tekniğin doğada ve toplumda egemenleşmesi süreci başlamıştır. Bilimsel araştırmalara önem verilmiş, doğa kavranabilir ve düzenlenebilir olarak görülmüştür. Doğanın yasaları, sistematik olarak deneylerle araştırılmaya başlanmış ve fizik ve matematik yasalarıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Doğa ve evren kavrayışlarının dönüşümüne, bilim insanları Copernicus¹⁸, Bruno¹⁹, Bacon²⁰, Galileo²¹, Kepler²², Descartes²³, Newton²⁴ ve

¹⁴ Gregor Schiemann, *Was ist Natur? Klasische Texte zur Naturphilosophie*. Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 1996, s.19 v.d.

¹⁵ Augustine (M.S.354-430) Kuzey Afrika'da dünyaya gelmiştir. Felsefeyle, teolojiyi sentezlemeye çalışmıştır.

¹⁶ Gunnar Skirbekk ve Nilse Gilje, *Felsefe Tarihi. Antik Yunan'dan Modern Döneme*. Çeviren: Emrak Akbaş ve Şule Mutlu. Üniversite Kitabevi, İstanbul, 2004, s.157.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Thomas S. Kuhn, *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*. Çeviren: Nilüfer Kuyaş. Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2014.

¹⁸ Niclas Copernicus (1473-1543), yerin devingen güneşle ve devingen gezegenlerle çevrelenmiş sabit bir merkez olmadığını bildirmiştir. Gök cisimlerinin dönmesi üzerine çalışan Copernicus, kendi ve güneşin çevresinde dönen gezegenimizin, diğer gezegenler gibi olduğunu ve evrende bir ayrıcalığı bulunmadığını söylemiş ve dünyaya ve doğaya bakış açısının değişiminde önemli bir rol oynamıştır Ayrıntılı bilgi için bkz. Afşar Timuçin, *Düşünce Tarihi. Gerçekçi Düşüncenin Gelişimi*. Cilt II. Bulut Yayınları, İstanbul, 2002.

¹⁹ Gökbilimci Giordano Bruno (1548-1600), Copernicus'un düşüncelerini geliştirmiş, doğayı bir 'monas monadum' ve 'maximum' olarak kavramıştır. Hem her şey doğadadır, hem de ondan gelmektedir. Evrenin sonsuz, yıldızların sayısız olduğunu düşünmüş; evreni, biçimle maddenin iç içe olduğu bir ortam olarak açıklamıştır. Maddenin sürekli biçim değiştirdiğini ancak kaybolmadığını söylemiş ve sonsuz evreni Tanrı olarak kavramıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Paola Rossi, *Modern Bilimin Doğuşu*. Çeviren: Neşetur Domanıç. LİTERATÜR Yayınları, İstanbul, 2009.

²⁰ Francis Bacon (1561-1626) ise, doğaya egemen olmak için tüm doğa olaylarını incelemek ve olabildiğince çok deney yapmak gerektiğini düşünmüştür. İnsan, doğaya egemen olmak için onu tanımalıdır. Doğanın kölesi ve yorumlayıcısı olan insan, doğanın

Kant²⁵ önemli etkilerde bulunmuşlardır. Kant tarafından geliştirilen özne ve nesne perspektifi, bilimin genel olarak kabul edilen temelini oluşturmuş böylece doğa bütünsel karakterinden ziyade doğanın bir parçasına odaklı olarak kavranmaya başlanmıştır. İnsan- doğa ilişkisi ve doğal kaynakların kullanımı, Thomas Hobbes²⁶ ve John Locke²⁷ gibi dönemin sosyal bilimcileri tarafından da irdelenmiştir. Bu perspektifler, doğanın kavranışında farklı tasarımları beraberinde getirmiş; doğa artık korkutucu ve tehditkar olmaktan çıkmış ve doğaya egemen olmanın yollarını öğrenen insan, doğa karşısında iktidarını uygulamaya başlamıştır.

Onsekizinci yüzyılda, Aydınlanma döneminde ise doğa, insan çabaları ile işlenebilen bir kaynak olarak görülmüştür. Doğadan gündelik yaşamda yararlanılması, burjuvazinin maddi ve toplumsal yükselişine yol açmıştır. Onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıllarda yaşam, giderek ilerleyen endüstrileşme ve teknikleşme, ekonomik büyüme ve bilime olan inanç ve güven tarafından biçimlendirilmiştir. Ekonomik büyüme için doğanın sömürsü hızlanma eğilimine girmiştir. Teknik ilerlemeye ve Aydınlanmaya karşı çıkan ve insanın doğaya dönerek,

yasalarıyla ilgili deneysel ve ussal buluşları ölçüsünde eylemde bulunabilir ve kavrayıcı olabilir; bunun dışında hiçbir şey bilemez ve yapamaz. Ayrıntılı bilgi için bkz. Afşar Timuçin, age. 2002,s. 126 v.d.

²¹ Modern fiziğin kurucusu ve bilimsel devrimin öncü bilim insanlarından Galileo Galilei (1564-1642), Aristocu evrenin yapı bozumunu ve teolojik doğa görüşünün çözümlüğünü gerçekleştirmiştir. Bu, hiyerarşik ve sınırlı evrenin açık ve sınırsız bir evrenle yer değiştirmesi anlamına gelmiştir. Doğa yasalarının, evrenin her yerinde geçerli olduğunu düşünmüş ve gündelik yaşamın doğal tavrının yerini, metodolojik bir yaklaşıma bırakmasının yolunu açmıştır. Fizik biliminin tarihsel gelişimine ana biçimini kazandıran Galilei, doğanın özünü rakamlar olarak kavrayarak, doğanın matematiksel analizini gerçekleştirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gunnar Skirbekk ve Nilse Gilje, age. s. 218; Hüseyin G. Topdemir ve Seval Yinilmez, *Galileo. Dünyayı Döndüren Adam*. Say Yayınları, İstanbul, 2009.

²² Johannes Kepler (1571-1630), göksel alanların nitelik olarak dünyadan farklı olduğu fikrine karşı çıkarak, gezegenlerin yörüngelerinin mekanik açıklamalarını yapmaya çalışmıştır. Dünyanın ve doğanın kavranışına farklı bir perspektif sunmuş; gezegenlerin hareketinin matematiksel yasalarının derin bir metafiziksel boyutta gizli olduğunu ileri sürmüştür. Tanrının bir matematikçi olduğunu düşünerek, matematiksel formların duyuların tahrife açık dünyasına üstün olduğunu savunmuştur. Ayrıntılı bilgi için Gunnar Skirbekk ve Nilse Gilje, age. s. 212. Kepler'in ortaya koyduğu yasalar, ancak Newton'un bu yasalardan yararlanma yolunu bulması ile bilimsel olarak değerlendirilmiş ve 1660'da astronomlar tarafından kabul görmüştür.

²³ Rene Descartes (1596-1650), özne ve nesne kavramlarının ayrımını ortaya koymuş ve yalnızca insanın bir ruha sahip olduğunu ve diğer tüm yaratıklar ve şeylerin onun karşısında olduğunu düşünmüş; dışarıda duran ve bilen öznenin karşısına nesnel olarak betimlenebilen doğayı yerleştirmiştir. Tüm doğa olaylarını mekaniğin ve geometrinin yasalarıyla analiz etmeye çalışmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Afşar Timuçin, age. 2002,s.143 v.d.

²⁴ Doğanın statik ve tüm doğal süreçlerin, tersine çevrilebilir olduğunu düşünen ve gökbilim alanında önemli keşifler yapan Isaac Newton (1642-1727), bilim alanını, felsefe alanından ayırmıştır. Fizik ve matematik bilimleri, mekanik nedenleri, felsefe ise, etkinlik nedenlerini incelemektedir. Felsefenin alanı, doğa olaylarının ve yasalarının açıklanmasıdır. Doğa olaylarının açıklamasının merkezine ise, Tanrı'yı yerleştirmesi nedeniyle Platon'un düşünceleri ile Hıristiyanlık arasında bir sentez oluşturmaya çalışmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Afşar Timuçin, age. 2002,s.247; Gregor Schiemann, age.s.29 v.d.

²⁵ Immanuel Kant (1724-1804), usun doğal düzeyde belirlenmiş olduğu önermesini geliştirmiştir. Doğanın hiçbir şeyi boşuna yapmadığını savunmuş ve bu ereklilik içinde doğanın insanı usla donattığını ve insana bu usun üzerinden isteme özgürlüğü verdiğini ve insanı toplumsal kıldığını düşünmüştür. İnsan uzlaşmayı ister ama insan türü için neyin iyi olduğunu doğa daha iyi bilir ve uzlaşmazlık ister. Doğanın insan için hukukun evrensel bir biçimde egemen olduğu sivil toplum kurma problemi vardır. Bu çerçevede insan türünün tarihini, büyük ölçüde doğanın gizli bir tasarısının gerçekleşmesi olarak kavramak gerekmektedir. Bu tasarı iç ve dış düzeyde yetkin bir siyasal kurum oluşturma tasarısıdır. Doğa, evrensel bir tarih ortaya koyabilmek için insan türünde bütünsel siyasal birliği amaçlamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Afşar Timuçin, age.2002,s.327 v.d.

²⁶ Thomas Hobbes (1588-1679), doğa durumunun kaynakları, karakteri ve konumu üzerine incelemeler yapmıştır. Doğanın insanları düşünsel ve bedensel olarak eşit yarattığını ileri sürerek, doğa durumunu, insanlara düzeni zorla kabul ettirmek üzere egemen bir iktidarın bulunmadığı bir koşul olarak belirlemiş ve doğal haklar ve doğa kanunlarının ancak bireyin benlikçi doğası ile açıklanabildiğini düşünmüştür. Doğal haklardaki normlar; maddi koşullar, içgüdüler ve aydınlanmış öz-çıkarlar tarafından belirlenmektedir. Buna karşılık doğal bilgi üzerine kurulu olan doğa yasaları, barışı ve barışı elde etmek için yapılması gereken sözleşmeyi ve ona bağlı kalınmasını içermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Thomas Hobbes, *Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri*. Çeviren: Deniz Zarakolu. Belge Yayınları, İstanbul, 2007.

²⁷ John Locke (1632-1704), doğal yaşamı bir kaos ortamı olarak değil, bireylerin sınırsız özgürlüğe sahip ve eşit oldukları bir yaşam biçimi olarak kabul etmektedir. Doğa durumu, insanlar arasında eşitlik durumudur. İnsanların özgür olduklarını ancak bu özgürlüğün doğal yasayla sınırlandırılabilirliğini düşünmekte ve özgürlüğün en iyi, en yararlı ve zararsız bir biçimde kullanılması gerektiğini söylemektedir. Birey, toplumda etkin bir varlıktır ve kendi ve toplumun yazgısını kendisi tartışmakta ve belirlemektedir. Doğal yasa yani akıl, tüm insanların özgür ve eşit oldukları bir yerde, herkesin birbirinin hayatına, özgürlüğüne ve malına saygılı olmayı emretmektedir. Bir nesneye sahip olan, onu üreten kişidir. Nesnenin değeri, işe göre belirlenmektedir; doğa ise, yalnızca metayı ortaya koymakta bunun dışında bir değere sahip olmamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. John Locke, *Tabiat Kanunu Üzerine Denemeler*. Çeviren: İsmail Çetin. Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999.

doğallaşmasını öneren Rousseau'nun²⁸, evrim teorisini ortaya koyarak, doğaya ve insana bakış açısını temelden değiştirecek bilgi ve düşünceler geliştiren Darwin'in²⁹ ve endüstriyelleşme ile kapitalist ekonomik sistemin doğayı nesneleştirmesine dikkat çeken ve karşı çıkan Marx'ın³⁰ düşünceleri bu çerçevede önem kazanmıştır.

Bilim ve teknolojinin yirminci yüzyıl boyunca görülen olağanüstü gelişimi ve gelişimin hızı, bilim ve felsefe alanlarında olduğu gibi toplum, siyaset ve kitle medyası alanında da tartışmalara yol açmış ve tartışmalar ağırlıklı olarak enerji kaynaklarının sınırlılığine, çatışma yaratma potansiyeline, doğanın ve yaşam alanlarının tahribatına ve gelecek nesillere olası etkilerine odaklanmıştır. Yirmibirinci yüzyılın başında ise, insanın doğayla ilişkisi, ekonomik yapı ve refah düzeyini destekleyen ve ekonomik değer yaratan maddi ilişkiler tarafından biçimlendirilmektedir. Doğadan ekonomik kaynak olarak yararlanılması, onun tahribatını da beraberinde getirmektedir. Doğa artık büyük ölçüde egemen olunabilen olarak kavranmakta ve onun kaynaklarından olabildiğince yararlanılması amaçlanmaktadır. Refah düzeyinin yüksek olması ve gerekli serbest zamana sahip olunması halinde ise, doğaya zaman ayrılarak, ondan keyif alınması istenmektedir. Günümüzde insanın doğayla ilişkisi, toplumda doğanın korunması gerekliliği bilincinin yükselmesine rağmen ekonomi ve siyasi alanlarının, ekonomik yarar yönelimi ile yeterince duyulmayan etik kaygılar arasındaki gerilim tarafından biçimlendirilmektedir.

2.2- Enerji Kaynaklarının Sınırlılığı ve Yarattığı Ekolojik Riskler

Grekçe kökenli enerji (energeia) sözcüğü faaliyet, gerçeklik ve etki eden güç anlamına gelmektedir. Aristoteles, enerjiyi etkinlik, faaliyet ve güç ile ilintili olarak kavramıştır. Wilhelm von Humboldt, enerji ile bilinçli insan faaliyeti arasında bir ilişki kurmuş; Leibniz ise, enerji kavramının, varlığını sürdüreceği olan canlı gücü (vis viva) ifade ettiğini düşünmüştür³¹. Ekonomik değeri ve siyasi iktidar sağlama potansiyeli nedeniyle savaşlara ve çatışmalara neden olan enerji, insanlık tarihi boyunca erişilmeye çalışılan en önemli kaynak olmuştur. İnsan ile doğa arasındaki temel ilişki, büyük ekonomik değeri olan enerji kaynaklarına erişimde ve denetiminde kendini göstermektedir.

Enerjinin insan tarafından kullanım tarihi, beşyüz bin yıl öncesine dayanmaktadır. Ateşin keşfedilmesinden önce insanlar, çevreye diğer canlılardan daha fazla zarar vermemişlerdir. Ateşin keşfedilmesi ile birlikte kişi başına kullanılan enerji miktarı iki kat artmıştır. Ateşin keşfi, yıllar

²⁸ Jean Jacques Rousseau (1712-1778), Aydınlanmanın eleştirisini yapmış ve medeni doğan insanın köle olarak ölmesine dikkat çekerek, "Doğaya Dönüş" sloganıyla doğal ve özgür olmayan insanın durumunu ortaya koymuş ve uygarlaşmanın olumsuz etkilerini göstermek istemiştir. Rousseau, insanların doğal durumunu fiziksel ve ahlaksal açıdan belirlemeye çalışmış ve eşitsizliği ve bağımlılığın maddi, toplumsal ve psikolojik nedenlerini incelemiştir. Rousseau, Toplum Sözleşmesi fikri ile siyasal iktidarların insanlar üzerindeki otoritesini rasyonel bir temele dayandırmaya çalışmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Jean Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*. Çeviren: Ali Timuçin. Bulut Yayınları, İstanbul, 2007.

²⁹ Charles Darwin'in (1809-1882), canlıların gelişim sürecini ve doğal seleksiyonu irdeleyen evrim teorisi, doğanın ve canlıların farklı bir esasta kavranmasını beraberinde getirmiştir. Bu teori, varolmak için canlıların edilgen ve teolojik bir gelişiminden yola çıkmamıştır ve doğaya karşı özel olarak konumlandırılan insanın diğer canlı türleri ile akrabalığına işaret ederek, onun o zaman kadar ayrıcalıklı olarak belirlenmiş merkez konumu ortadan kaldırıp, doğallaştırmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Charles Darwin, *Türlerin Kökeni*. Çeviren: Orhan Tuncay. Gün Yayıncılık, İstanbul, 2003.

³⁰ Karl Marx (1818-1883), kapital sahiplerinin burjuva toplumunda sömürüsüne dikkat çekmekte ve endüstriyelleşme nedeniyle doğanın üretim aracı ve tüketim nesnesi haline geldiğini söylemektedir. Endüstri toplumuna geçiş ile birlikte insanın doğa üzerinde egemenliği artmakta; bilimselleşme ve teknikleşme nedeniyle insan kendisi, doğaya karşı bir doğal güç haline gelmektedir. Doğaya karşı müdahaleler giderek ağırlaşmakta ve örgütlü yapılmaktadır. Komünizm, doğa ile toplum arasındaki karşıtlığı ortadan kaldıracaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Karl Marx, *Nationalökonomie und Philosophie. Sammlung der Pariser Manuskripte*. Erich Thier (der.). G.Kiepenheuer Verlag, Köln / Berlin, 1950.

³¹ Jürgen Scheffran, "Energiekonflikte, Klimawandel und nachhaltige Entwicklung". Peter Imbusch ve Ralf Zoll (der.). *Friedens- und Konfliktforschung*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, 2010, s. 337.

sonra başlayacak olan atom çağından daha fazla etki yaratmıştır. Enerji tarihinde, ikinci büyük değişim ise, onbin yıl önce Neolitik Çağ'da ortaya çıkmıştır. Avcı ve toplayıcı topluluklar için güneş, tek enerji kaynağı olmuştur. Böylece insanlar, sistematik olarak tarımla uğraşmaya başlamışlar ve bazı hayvan ve bitki türlerini, yararlanmak üzere seçmişlerdir. Hayvan ve bitki dünyasının sömürülmesi, enerji kullanımının artışı ile ilgilidir. Bu durum, enerji tarihinde üçüncü büyük devrim olan endüstriyel devrime kadar değişmeden sürmüştür³². İlkçağ'larda güneş, su ve rüzgar enerjisi önem taşırken, günümüzde de bu enerji formlarından yararlanılmakla birlikte elektrik, kimyasal ve nükleer enerji formları büyük önem kazanmıştır.

Enerji kaynaklarının³³ sınırlılığı, uluslararası çatışmaların önemli bir nedenidir. Enerji kaynaklarından yararlanma, refah düzeyini artırma çabaları ve risk etkisiyle ortaya çıkan beş farklı çatışma türü belirlenmektedir. Birinci çatışma; enerji kaynaklarının yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumda, yaşam kalitesinin sınırlandırılması, ekonomide durgunluk ve sosyal farklılık ortaya çıkmaktadır. İkinci çatışma; enerji kaynaklarının varolması ancak adaletli paylaşılmamasından kaynaklanmaktadır. Kuzey-Güney dengesizliği, bir çatışma konusu oluşturmaktadır. Ham petrol bağımlılığı, jeopolitik çatışma potansiyeli yaratmaktadır. Dünyada enerji rezervleri sınırlıdır ve enerji tüketimi, dengeli olarak gerçekleşmemektedir. Enerji rezervleri, ağırlıklı olarak Yakın Doğu ülkelerinde bulunmakta bu durum ise, endüstri ülkeleriyle çatışmayı beraberinde getirmektedir. Enerji kaynaklarının ulusal, bölgesel ya da küresel ölçekte paylaşımı, kullanımı ve finanse edilmesi, mücadele edilen bir iktidar faktörü olmaktadır. Petrole, yüksek teknolojiye, nükleer enerjiye yönelim, prestij ve iktidar sembolüdür. Çatışma potansiyeli, kaynakların paylaşımındaki asimetri nedeniyle artmaktadır. Bir diğer çatışma nedeni ise, dolaylı olarak enerji belirli sonuç ve riskler nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bunların arasında atom silahlarının kullanım olasılığı ve küresel ısınmanın yarattığı çatışmalar belirtilebilir. Bu çatışmalar, enerji kullanımının sonuçlarını ve riskleri engellemek ve sınırlandırmak amacını taşıyabilmektedir³⁴. Enerji kaynaklarına erişim ve denetimi nedeniyle uluslararası çatışmalar ve enerji kaynaklarının kullanımı, devletlerin önemli problemleri arasında yer almakta ve etkin enerji politikalarının üretilmesini gerektirmektedir.

Enerji politikası ile devlet, herkesin yeterince elektrik, doğal gaz, benzin v.b. enerji kaynaklarından yararlanmasını amaçlamaktadır. Ekonomi alanının işlerliği ve toplumun refahı için enerjinin pahalı olmaması gerekmektedir. Yalnızca makinelerin, işletmelerin ve demiryolları ulaşımının enerjiye gereksinimi yoktur aynı zamanda bireyler de kendi yaşam alanlarında yemek, bilgisayar kullanımı, televizyon izleme gibi gereksinimlerini karşılarken, enerji tüketmektedirler. Günümüzde enerji, genellikle kömür ve ham petrol gibi hammaddelerin yakılması ile dönüştürülmekte ve yararlanılabilir hale getirilmektedir. Politik kararlar, geleceği biçimlendirme çabalarıdır. Kararlar yalnızca geleceğin nasıl olması gerektiğine ilişkin düşüncelere değil, aynı zamanda nasıl olabileceğine ilişkin beklentilere de dayanmaktadır. Enerji politikası kararları, diğer politik kararlardan ayrılmamakta ve geleceğin güvence altına alınmasında önemli bir rol oynamaktadır³⁵. Enerji politikasının öncelikli hedefi, ekonomik amaçlıdır ve ısınma ve aydınlanma probleminin çözülmesini ve rekabet içinde uygun maliyetle üretim yapılmasını öngörmektedir. Bu süreçte arzın sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir.

³² Edward Teller, *Energie für ein neues Jahrtausend*. Ullstein, Frankfurt am Main, 1981, s.71-72 v.d.

³³ Enerji kaynakları; tükenen enerji kaynakları ve yenilenebilir enerji kaynakları olarak ayrılmaktadır. Tükenen enerji kaynakları, kullanılan ancak kısa zaman içinde yeniden oluşmayan enerji kaynaklarıdır. Fosil yakıtlardan oluşan bu enerji kaynakları içinde doğal gaz, kömür ve petrol önemli bir yer almaktadır. Yenilenebilir enerji kaynakları ise, sürekli ve kısa sürede tekrar kullanılabilen enerji kaynaklarıdır. Yenilenebilir enerji kaynakları; biyokütle, bitki artıkları, güneş, hidro, jeotermal, rüzgar, gel-git, dalga ve okyanus enerji kaynaklarıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Peter R. Sieferle, "Energie". Franz Josef ve Thomas Rommelspacher (der.). *Besiegt Natur. Geschichte der Natur im 19. Und 20. Jahrhundert*. C.H.Beck Verlag, München, 1987. s. 201 v.d.

³⁴ Jürgen Scheffran, age. s.334-335.

³⁵ Wolfgang Fischer ve Erwin Haeckel, *Internationale Energieversorgung und politische Zukunftssicherung. Das europäische Energiesystem nach der Jahrtausendwende: Aussenpolitik, Wirtschaft, Ökologie*. R.Oldenbourg Verlag, München, 1987, s.12.

Tüm canlıların varlıklarını sürdürebilmeleri ve sağlıklı yaşayabilmeleri için temiz çevre, temiz hava ve su gereksinimi karşılanmalıdır. Oysa enerji kaynaklarının ekonomik değeri, onların işlenmesinde ve tüketiminde doğanın, insan topluluklarının ve diğer canlıların yaşam alanlarını tahrip etmekte ve bu problem, enerji politikaları uygulanırken, yeterince göz önünde bulundurulmamaktadır.

Doğanın tahribatı toplum, diğer canlılar ve doğa açısından uzun vadede önemli sonuçlara yol açabilecek pek çok ekolojik problemi beraberinde getirmektedir. Su ve rüzgar enerjisinden yararlanılması, tarımı değiştirmektedir. Sera gazı aracılığıyla atmosfere zarar verilmesi, iklimlerin değişimine neden olmaktadır. Baraj projeleri, ormanların kesilmesi, rüzgar enerjisi tartışmaları, radyoaktif içeren çöpler ve nükleer reaktör kazalarında, radyoaktif maddelerin sınırların ötesine yayılması ve nükleer enerji aracılığıyla nükleer silah teknolojilerinin yayılması, politik bir problem olarak ortaya çıkmaktadır³⁶. Enerjinin çevrede yarattığı tahribatın niteliği ve anlamı, farklı perspektiflerden ve ilgi durumundan değerlendirilmektedir. Havanın ve suların kirlenmesi, zamansal ve mekansal olarak ve dolaysız gözlenmektedir; ancak madencilik ve erozyon nedeniyle doğanın tahribatının sonuçları daha uzak bölgelerde ve uzun zaman içinde görülebilir olmaktadır. Radyoaktif maddelerin zararlı etkileri de kural olarak on yıl sonra ortaya çıkmaktadır. Enerji temelli çevre problemlerinin uluslararası boyutları, farklılık göstermektedir. Yüksek derecede endüstrileşmiş ülkelerde problemler, ağırlıklı olarak kömür ve hidrokarbonun kullanımından kaynaklanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde, doğanın tahribatı, kısıtlılık ve ticari olmayan biyolojik enerji taşıyıcılarının yanmasından ortaya çıkmaktadır. Yarı endüstrileşmiş ve yoksul ülkelerde ise, tüm bu tahribatların bir arada ve hızlı bir biçimde ortaya çıktığını gözlemlemek olasıdır³⁷. Ekolojik problemler, gelişmiş endüstri ülkelerinde ve gelişmekte olan ülkelerde, farklı nedenlere dayandığı gibi çözümü için devletlerin izledikleri enerji ve çevre politikaları, kitle medyasının yaklaşımı ve kamuoyunun bilinç düzeyi ve duyarlılığı da farklılık göstermektedir.

3- POLİTİKA, EKONOMİ VE ÇEVRE GAZETECİLİĞİ ALANLARININ GERİLİMLİ ETKİLEŞİMİ YA DA YAPI VE EYLEMİN KARŞILIKLI BAĞIMLILIĞI

Çevre gazeteciliği, doğanın ekonomik amaçlı kullanımı nedeniyle giderek artan doğal ve sosyal çevre problemleri karşısında, enformasyon üretimini, 1970'li yıllardan bu yana sürdürmektedir. Bir yandan çevre gazeteciliği araştırma alanına ilişkin yayın sayısı ve üretim giderek artmakta, çevre problemlerine, dünyanın pek çok ülkesinde toplumsal ilgi ve duyarlılık oluşmakta ve politik alan yasal önlemler almak zorunda kalmakta diğer yandan ise politika, ekonomi ve kitle medyası alanlarının karmaşık ilişkiler ağının gereği ve kuralları nedeniyle çevre gazeteciliğinin, doğal yaşam alanlarının tahribatına ilişkin ne ölçüde bilgilendirici ve aydınlatıcı üretim yaparak, kitleleri bilinçlendirdiği ve politik karar alma sürecine baskı yapabildiği tartışmalı kalmaktadır.

3.1-Çevre Gazeteciliğinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Gazetecilikte uzmanlaşma, ondokuzuncu yüzyılda, kitle basınının gelişimiyle ortaya çıkmıştır. Ondokuzuncu yüzyılda magazin dergilerinin yanında, aile ve kadın dergileri, kültür politikası dergileri ve pek çok türde bilimsel yayın başlamıştır³⁸. Kuşkusuz türsel enformasyona gereksinimin ortaya çıkmasında ekonomik, politik, teknik ve sosyo-kültürel dönüşümler de etkili olmuş ve belirgin bir toplumsal alana yoğunlaşan ve enformasyon edinmeye çalışan uzman

³⁶ Jürgen Scheffran, age. s.334 v.d.; s.339.

³⁷ Wolfgang Fischer ve Erwin Haeckel, age. ,s.279-280.

³⁸ Heinz Pürer ve Johannes Raabe, *Presse in Deutschland*. UVK-Verlag, Konstanz,2007,s. 69 v.d..

gazetecilik alanları gelişmiştir. Uzmanlık ya da uzmanlık ilkesi kavramı, konu ve konu yetkinliği içeriklerinin yanında uzmanlık kültürünün diğer açılarını da kapsamaktadır. Uzmanlığın yalnızca nesne tasarımı yoktur; aynı zamanda kendine ait perspektifleri, düşünce güdöleri, paradigmaları, metotları ve gelenekleri de vardır. Uzmanlık alanının dilini, tasarım esaslarını ve örgütlenme biçimini içeren iletişim ve medya yasaları vardır. Gazetecilikte uzmanlık alanına ait olan ya da uzmanlık alanı gibi kavramlar, bir yandan özel konu ve yapı bilgisini diğer yandan ise, türsel temsil ve iletişim yetkinliklerini amaçlamaktadır; her iki boyut, farklı yönelime sahip olmakta ve odaklanmaktadır. Uzman gazetecilik yetkinlik, uzmanlık alanı dilinin yoğun kullanımı ve karmaşık cümle yapıları ile kendini göstermektedir³⁹. Gazetecilik, kamusal açıdan önem taşıyan konuları işlemek ve böylece toplumsal iletişimi sağlamak işlevini yerine getirmeye çalışmaktadır. Buna karşılık uzman gazetecilik, türsel toplumsal alanlardan konular seçmekte ve gündemine almaktadır.

Avrupa ülkelerinde, 1970'li yılların sonunda ekolojiye ilişkin haber üretimi başlamıştır. Bu süreçte denizlerde meydana gelen petrol tankeri kazaları⁴⁰, çevreye yayılan petrolün yarattığı kirlilik ve denizde yaşayan canlıların ölümü, ormanların yok oluşu, suların kirlenmesi, yaşam alanlarının tehdit altına girmesi sonucunda toplumda oluşan enformasyon gereksinimi, çevre gazeteciliğinin ortaya çıkışında önemli bir rol oynamıştır. Bunun yanında enerji reaktörlerinde meydana gelen kazalar⁴¹ ve ortaya çıkan ekolojik tahribat, çevre gazeteciliğinin gelişiminde etkili olmuştur. Çevre gazeteciliği ortaya çıkış yıllarında, çevre koruması için angaje olan ya da en azından yaşamlarını ekolojik olarak düzenlemeye çalışanları, hedef kitleleri olarak belirlemiş ve onlara yönelmiştir. Bu hedef kitle, çevre hareketleri ile oluşmuş ve 1980'li yıllarda önemli bir büyüklüğe erişmiştir.

Çevre gazeteciliğinin ortaya çıkışı ve gelişiminde, toplumsal ve politik gelişmeler de önemli bir rol oynamıştır. Bu süreçte Almanya'da, alternatif ekolojik hareketler başlamış ve Yeşiller Partisi kurulmuştur. Yeşiller Partisinin kurulması ve çevrecilerin eylemleri, çevre ve çevre korunmasına ilişkin toplumsal bilincin oluşumuna önemli ölçüde etkide bulunmuştur. Öyle ki, çevre gazeteciliğinin oluşumuna önemli katkıda bulunduğu toplumsal bilinç ile Almanya, Avrupa Birliği ülkeleri arasında öncü olmuştur. Ayrıca 1980'li yıllarda Almanya Çevre Bakanlığı ve eyalet çevre bakanlıklarının kurulması, çevre konusunun politika alanında tartışılmasını beraberinde getirmiştir⁴². Bunun yanında çevre problemlerine duyarlı ve politik etki yaratmayı amaçlayan çok sayıda yurttaş hareketi oluşmuş ve sivil toplum örgütleri kurulmuştur. Çevre problemleri karşısında gruplar, hızla örgütlenmiş ve politik alanı, toplumu ve kitle medyasını etkilemek için profesyonel halkla ilişkiler ajansları oluşturmuşlardır.

1990'lı yıllardan itibaren çevre konularına ilişkin tartışmalara, kitle medyasında daha sınırlı olarak yer verildiği görülmüştür. Bu dönemde; çevreyi koruyucu teknolojinin geliştirilmesi çabaları desteklenmiş, yeşil teknolojiye yönelinmiş ve yeşil rengi, çevreye duyarlılığın sembolü ve sloganı olarak elektronik beyaz eşya üreticisi firmalar tarafından sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Tüketiciye, çevre problemlerinin yeşil teknoloji ile çözümlenebileceği iletileri verilmeye başlanmış ancak ekolojik problemler ve kalıcı çözüm önerileri sınırlı olarak vurgulanmıştır. 2000'li yılların başından itibaren çevre problemleri, kitle medyasında yine önem kazanmaya başlamış, bu süreçte ekolojik tahribat ve koruma olanakları tartışılmıştır. 2010'lu yıllardan itibaren ise, çevre gazeteciliği, gelecekteki yaşam tarzlarının niteliğinin yükseltilmesine

³⁹ Siegfried Quandt, age. s.16.v.d.

⁴⁰ 1978 yılında "Amoco Cadiz" adlı petrol tankeri, Fransız sahillerinde batmış ve Fransız kuzey-batı sahillerinde önemli çevresel kirliliğe yol açmıştır.

⁴¹ Önemli enerji reaktörleri kazaları arasında; 1979 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde, Harrisburg Atom Reaktöründe meydana gelen kaza, 1986 yılında Sovyetler Birliği'nde Çernobil Nükleer Reaktörü kazası ve 2011 yılında Japonya'da Fukushima Nükleer Santrali kazası belirtilebilir.

⁴² Beatrice Dernbach, "Das Thema Umwelt in der lokalen Publizistik". Beatrice Dernbach ve Harald Heuer (der.). *Umweltberichtersattung im Lokalen*. Westdeutscher Verlag, Wiesbaden, 2000, s. 20 v.d.

odaklanmış; daha az gayri safi milli hasıla ancak daha fazla yaşam kalitesi önermiştir. Böylece çevrenin korunması ve tahrip edilmemesi için yeşil tüketim teşvik edilmeye başlanmıştır. İçinde bulunduğumuz dönemin yönelimi, doğayı ve insanı tahrip eden tüketim eğilimlerinden uzaklaşılması olarak gözlenmektedir.

Çevre gazeteciliğinin artan önemine bağlı olarak, Almanya’da 1980’li yıllardan itibaren ekoloji problemlerine yönelen çok sayıda basım ve yayın⁴³ faaliyeti başlamıştır. 1990’lı yıllarda bölgesel çapta yayın yapan bazı radyo ve televizyon kuruluşları, çevre birimleri oluşturmuşlardır. 2000’li yıllardan bu yana ise, çevre gazeteciliği birimlerine kitle medyası örgütleri içinde daha fazla yer verilmektedir. Bununla birlikte çevre gazeteciliğinin, geleneksel kitle medyası örgütü içinde bağımsız bir birim olarak konumlandırılması kolay değildir. Belirgin araştırma çevrenine rağmen pek çok kitle medyası örgütünün bir çevre gazeteciliği servisi bulunmamaktadır. Çevre birimlerinin bulunmayışının nedenleri arasında kitle medyası örgütlerinin maliyet kaygısıyla yeni birim oluşturmada sakıncalı davranmaları ve çevre alanında uzman gazetecileri, kadrolu olarak çalıştırmaktan ziyade serbest çalışanlar arasından seçmeleridir.

Kitle medyası örgütleri içinde çevre gazeteciliği biriminin yer almayışının bir diğer nedeni ise çevre gazeteciliğinin, diğer gazetecilik uzmanlık alanlarıyla yakından ilişkili olmasıdır⁴⁴. Uzmanlık alanlarının yakın olması, diğer uzmanlık alanlarında çalışan gazetecilerden ekoloji konusunda da yararlanılmasını beraberinde getirmektedir. Politika, ekonomi ve bilim, çevre gazeteciliğinin yakın ilişkili olduğu alanlardır. Bunun yanında kültür, toplum, serbest zaman, otomobil, spor ve teknoloji konuları da çevre gazeteciliğiyle ilişkilidir. Doğaya ilişkin enformasyon, kültür tarihini de ilgilendirmekte ve gazetelerin gezi sayfalarında yer almaktadır. Kitlesele turizmin ekolojik etkileri ve eko yaşam tarzı, turizme odaklı gazeteci gibi geziye odaklanan gazeteciyi de ilgilendirmektedir. Ayrıca otomobil ve spor gazeteciliği de çevre konularına yönelimlidir. Bu gazetecilik alanlarının ilgisi, kapsamlı otomobil yarışları

⁴³ Almanya’da çevre konularına ağırlık veren yayımlar arasında şunlar belirtilebilir: “Das neue Bild der Erde”, 1976 yılından bu yana Avrupa çapında onyediy farklı dilde basılmaktadır. Çevre konularına ilişkin kapsamlı röportajlara ve fotoğraflara yer vermektedir. Çevre odaklı habercilik yapan diğer yayımlar arasında, 1980 yılında yayına başlayan Umwelt Magazin ile 1985 yılında yayın hayatına başlayan Öko Test belirtilebilir. Umwelt Magazin, pek çok alana yönelik uzmanlık bilgilerine yer vermekle birlikte ağırlıklı olarak çevre gazeteciliğine odaklanmaktadır. Umwelt Magazin gibi Öko Test’de de çevre problemlerine ilişkin çözüm önerileri formüle etmeye çalışmakta özellikle de gündelik yaşama ilişkin önerilere yer vermektedir. Greenpeace Magazin ise, Greenpace Örgütüyle aynı adı taşımakla birlikte bu çevre örgütüyle bağlantısı olmayan ve iki ayda bir yayınlanan bir dergidir. Etik ve sosyal açıdan çevre korunmasına odaklanmakta ve belirgin çevreci tüketici tipi önermektedir. Reklam almayan bu dergi, yalnızca tirajları ile finanse edilmektedir. Televizyon kanalları arasında; ARD’de, çevre ve doğa sloganı başlığı altında çeşitli bölgesel programlar üretilmekte ve genellikle bir konuya odaklı programlar yapılmaktadır. “360° – Geo-Reportage”, başlıklı magazin, Alman ve Fransız ortak kültür kanalı ARTE tarafından yayınlanmaktadır. Radyo kuruluşları arasında ise, çevre gazeteciliği, Deutschlandradio’da kapsamlı olarak işlenmektedir. Bu radyonun yayınlarında, çevre ve tüketiciye odaklı ve tarım ve çevre politikasına yönelik programlar yer almaktadır. Online ortamda ise; Euroreporter bloğu, çevre konusunda önemli enformasyonlara yer vermektedir. Bu, Avrupa Çevre Gazeteciliğine odaklı bir magazindir. Araştırma içeren geniş ve kapsamlı bir arşivi vardır. Earth Journalism Network (www.earthjournalism.net), uluslararası NGO Internews tarafından kurulan ve sürdürülen bir ağıdır. Bu ağda, çevre gazetecileri için dünya çapında ağlar ve mesleki gelişme programları sunulmakta ve enformasyon elde etme konusunda yardım sağlanmaktadır. www.euroreporter.de, Avrupa Çevre Gazeteciliği için magazinel enformasyon sunmaktadır. Öğrenme materyallerine yer vermekte ve araştırma için yardım sağlamaktadır. Bu sitede, çevre gazeteciliğine ilişkin makaleler yer almakta, çevre koruma projelerine ve seminerlere ilişkin enformasyon iletilmektedir. Bunun yanında de.green.wikia.com/wiki/Zeitschriften sitesi, düzenli basılan ve sadece ya da ağırlıklı olarak çevre konularına yer veren dergilere ilişkin bilgiler sunmaktadır. Bu siteden gazete, dergi, televizyon ve radyo yayınlarına ve İngilizce dergilere erişilebilmektedir. www.klimaretter.info sitesi, çevre, iklim ve enerji kaynakları, politika, protestolar, ekonomi, mobilite, araştırma, çevre ve yaşama ilişkin köşe yazılarına yer vermektedir. www.medien-doktor.de/umwelt sitesi, Dortmund Teknik Üniversitesi Bilim Gazeteciliği Anabilim Dalının projelerine açılan bir linktir ve farklı medyada yer alan çevre haberlerini vermektedir. www.utopia.de sitesi, sürdürülebilir, koruyucu ve etkili gazetecilik yapmakta ve beslenme, enerji, mobilite, çocuk ve aile konularına, tüketim önerilerine, forumlara ve farklı firma profillerine yer ayırmaktadır. www.green.wiwo.de sitesi ise, yeşil ekonomi portalıdır; güncel haberleri, analizleri, araştırmaları ve yeşil ekonomiye ilişkin olumlu uygulamaları iletmektedir. Yenilenebilir enerji ve gelecekteki mobiliteye ilişkin gelişmeleri aktarmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.dfjv.de/ressorts/umweltjournalismus/berichterstattungsgegenstaende>. 20.09.2014.

⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Dernbach, age.,2010:229 .v.d.

organizasyonlarının ekolojik çevreye etkisinden, birey olarak sporcuların doğayı koruma çabalarına verdikleri desteğe kadar geniş bir alana uzanmaktadır. Teknoloji gazeteciliğinde ise, teknolojinin gelişimi, enerji santrallerinin kurulması ve alternatif enerji elde etme yolları önemli araştırma konularını oluşturmakta ve çevre gazeteciliğiyle kesişmektedir.

3.2-Çevre Gazeteciliğinde Kaynak Kullanımı ve Araştırma Alanları

Çevre gazeteciliği kavramının açıklanması; uzmanlık alanının sınırlarının geçirgenliği nedeniyle kolay değildir. Bununla birlikte çevre gazeteciliği, çevreye odaklanan, ekolojik problemlere ve bağlantılara dikkat çeken, çevrenin korunması konusunda duyarlılık yaratmayı amaçlayan, skandalları ortaya çıkaran ve çevreye ilişkin soruları, büyük bağlantıları içinde düzenlemeyi öngören bir gazetecilik alanıdır⁴⁵. Çevre gazeteciliğinin çıkış noktası, giderek küreselleşen ve karmaşıklaşan dünyada, ekolojik olaylara bütünsel bir bakış açısıyla bakmak ve yerel ve küresel problem bağlantıları içinde olayın analizini gerçekleştirmektir. Çevre gazeteciliği, yalnızca ekolojik problemleri göstermekle yetinmemekte, doğanın sömürülmesi, ekolojik tahribat ile politik kararlar ve ekonomik yarar arasındaki ilişkiyi de ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Günümüzde çevre gazeteciliği, diğer gazetecilik alanlarıyla kesişen beş farklı yönelimle gerçekleştirilmektedir. Çevre gazeteciliğinin yönelimleri; ekoloji odaklı ekonomi gazeteciliği, sürdürülebilir koruyucu ve etkili gazetecilik, skandal olaylar yönelimli gazetecilik, enerji, iklim ve atık gazeteciliği ve bilim gazeteciliğidir⁴⁶. Ekoloji yönelimli ekonomi gazeteciliği, ekonomiyi bir bütün olarak izlemekte ve özellikle de işletmelerin faaliyetlerine odaklanmaktadır; sürdürülebilir koruyucu ve etkili gazetecilik, ekonomiye, ekonomik faaliyetlere ve iletişime kuşku ve kötümser bir yaklaşım sergilemekte ancak çözüm önerilerine yönelmemektedir. Skandal olaylar yönelimli gazetecilik, negatif olaylara odaklanmakta, karanlık senaryolar çizmekte ve dünyanın yok oluşunun felaket tasarısını yapmaktadır. Enerji, iklim ve atık gazeteciliği ise, enerji kaynaklarının kullanımı, çevreye etkileri ve iklim problemlerini birbirleri ile bağlantılı olarak incelemektedir. Doğa bilimine, tekniğe ve tıbbıa ilişkin haber üretimi, bilim gazeteciliği olarak kabul edilmektedir. Bu alanda çalışan gazeteciler ise, bilim gazetecileridir. Bilim gazeteciliği kavramı tek anlamlı değildir; bir yandan gazetecilikle ilgisi vardır ve gazeteciliğin genel kriterlerine odaklıdır. Diğer yandan ise, doğa bilimi alanında öğrenim görmüş olan ve uzmanlık bilgisinin iletimini gerçekleştiren kişileri ifade etmektedir. Bilim gazeteciliği, genel olarak bilimsel metotlar, araştırma sonuçları ya da bilimsel olarak elde edilen bilgi ile ilgilenen gazetecilik programlarıdır⁴⁷. Farklı bilim alanlarına, bu alanlarda üretilen bilgilere, gelişmelere ve bilimsel söyleme ilişkin enformasyonun üretilmesini amaçlayan bilim gazeteciliğinin, çevre gazeteciliği ile kesişmesi, doğal ve sosyal çevrelerde meydana gelen değişimlere ilişkin bilimsel bilgilerin, ekolojik perspektiften değerlendirilmesine olanak sağlamasında kendini göstermektedir.

Çevre gazeteciliği yerel alanda başlamakta ve uluslararası alana kadar uzanmaktadır. Bu nedenle çevre gazeteciliğinin kaynakları ve konuları çok çeşitlilik göstermektedir. Çevre gazetecileri araştırdıkları konular çerçevesinde, bilimsel kitaplardan, makalelerden, arşivlerden

⁴⁵ Beatrice Dernbach, "Journalismus und Nachhaltigkeit. Oder: Ist Sustainability Development ein attraktives Thema?". Gerd Michelsen ve Jasmin Godemann (der.). *Handbuch Nachhaltigkeitskommunikation*. Oekom Verlag, München, 2005, s. 182 v.d.; Walter Hömberg, "Umweltinformation – Umweltpolitik – Ökologie". *Journalistik*. H. 4, 1983, s. 7 v.d.

⁴⁶ Beatrice Dernbach, age.2005, s. 184 v.d.; Beatrice Dernbach, *Public Relations für Abfall. Ökologie als Thema öffentlicher Kommunikation*. Springer VS Verlag, Opladen / Wiesbaden,1998,s.40 v.d.

⁴⁷ Winfried Göpfert ve Stephan Russ-Mohl, *Wissenschafts- Journalismus. Ein Handbuch für Ausbildung und Praxis*. EconVerlag, München, 2000, s.10-11.

ve raporlardan yararlanmaktadırlar. Haber kaynağı veya aktörü olarak politikacılar ve ekonomi çevresinin aktörleri, bilim insanları ve konunun uzmanları, bağımsız çevre koruma örgütlerinin ve sivil toplum kuruluşlarının aktörlerinden faydalanmaktadırlar. Çevre gazeteciliğinin ele aldığı konular, geniş bir alanı kapsamaktadır. Araştırma konuları arasında; yeni enerji kaynakları, enerji üreten reaktörler ve çevreye etkileri, ozon tabakası deliği, iklim değişimi, biyo çeşitlilik, canlı türlerin korunması, ormanların yok oluşu ve yaşam alanlarının tahribatı önemli bir yer tutmaktadır. Bunun yanında ekolojik tarım, gen teknolojisi araştırmaları, elektro-mobilite, uluslararası ve ulusal alanda çevre korunmasına yönelik yasal önlemler ve çevrecilerin eylemleri odaklanılan konular içinde bulunmaktadır.

Yazılı basında; çevre gazeteciliğinin farklı yazı türlerinden yararlanılmaktadır. Yelpaze, olay odaklı haberden, seyir ve ayrıntı yönelimli rapora, yorum yazılarına ve röportaja kadar uzanmaktadır⁴⁸. Radyo yayınlarında, çevre gazeteciliğinde haber ve rapor, egemen temsil türleri olarak yer almaktadır. Geniş kapsamlı raporlara, çevreye ilişkin yasal düzenlemeler yapılması halinde; röportaja ise, çevre felaketlerinin meydana gelmesi halinde yönelinmektedir. Televizyonda programın içeriğine göre, gazetecilik formatı seçilmektedir. Bu çerçevede röportajdan, rapora ve yuvarlak masa toplantılarına kadar geniş bir temsil türünden yararlanılmaktadır. Geleneksel kitle medyasının yanında online medya da çevre gazeteciliğinde giderek önem kazanmakta ve toplumun ilgisini çekmektedir. Online medya, geleneksel ve yeni medyanın bir kombinasyonu olarak, çevre problemlerine ilişkin geniş kapsamlı enformasyon içeren metinlere yer verdiği gibi çeşitli görsel materyallere ve videolara da erişim olanağı sağlamaktadır. Ayrıca çevre gazetecilerinin ve uzmanların bloglarına ve bilimsel çalışmalarına da online medya aracılığıyla erişmek mümkün olmaktadır.

Çevre gazetecisinin mesleki rol anlayışı; diğer gazetecilerden farklı olarak çok karmaşıktır. Çevre gazeteciliğinde araştırma, odak noktasında bulunmaktadır. Karmaşık süreçlerin iyi analiz edilmesi, politik ve ekonomik yapının koşullarının ve etkilerinin gösterilmesi gerekmektedir. Çevre gazetecileri, karşılıklı bağımlılıkları gözlemlemek ve anlaşılır haber üretmekten sorumludurlar. Bu ise, niceliksel ve niteliksel olarak farklı haber kaynaklarından yararlanılmasını, olayların iyi değerlendirilmesini ve yorumlanmasını gerektirmektedir. Yeni olayları ve gelişmeleri keşfeden gazetecinin, okur ve izleyiciye, somut olarak değişen duruma ilişkin bilgi vermesi beklenmektedir. Çevre gazetecisi, gündem oluşturma potansiyeline sahiptir; bu nedenle olabildiğince toplumsal sorumluluk içinde hareket etmeli bunun yanında topluma da çevre problemleri karşısında sahip olduğu sorumluluğu anımsatmalıdır.

Çevre gazeteciliğinin nitelikli üretimlerinin gerçekleştirilebilmesi için bağımsız ve özgür gazetecilik araştırma ve yayınlama koşullarının oluşturulmasının yanında gazeteci adaylarına iyi bir öğrenim sürecinin⁴⁹ de verilmesi önem taşımaktadır. Ekoloji problemlerinin arttığı günümüzde, bu çerçevede çalışmaların yapılması gerekmektedir.

⁴⁸Marie-Luise Braun, "Umweltjournalismus". Siegfried Quandt (der.). *Fachjournalismus*. Deutscher Fachjournalistenverband, Konstanz, 2010, s. 133 v.d.; Beatrice Dernbach, age.,1998,s.20 v.d.

⁴⁹ Çevre gazetecilerinin bir bölümü fen bilimleri alanında öğrenim görmüştür. Fen bilimi alanında öğrenim görmeyenler ise, bu bilim dallarında ek öğrenim süreçlerinden yararlanmaya çalışmaktadırlar. Çevre gazeteciliği için en önemli temel bilgiler, doğa bilimlerinde biyoloji, kimya ve fizik alanlarına aittir. Çevre bilimiyle ilgili diğer en önemli bilim dalları arasında jeoloji, deniz bilimleri, klimatoloji, botanik, ekoloji ve çevre kimyası yer almaktadır. Bu bölümlerde, karmaşık verilerin bilgisayar aracılığıyla simülasyonla ortaya konulması ve istatistiki bilgilere yer verilmesi nedeniyle istatistik ve enformatik alanlarına da odaklanılmaktadır. Öğrenciler, çevre problemlerinin yarattığı etkilere ve çevre değişiminin sosyal yaşam üzerindeki belirtilerine ilişkin bilgi edinmektedirler. Bununla birlikte çevre gazetecisi olmak için bu alanlarda öğrenim görmek gerekmekte ancak bilim alanlarının temel bilgilerine sahip olmak gerekmektedir. Çevre gazetecileri, kendilerini geliştirmek için bu alanların temel bilgilerini içeren kitaplardan yararlanmaktadırlar. Temel bilgilerin eksik olması halinde bütünsel bir ekolojik bakış açısına sahip olunamamakta, konuları kapsamlı olarak anlamak zorlaşmakta, önemli sorular sorulamamakta ve görüşülen haber kaynağı veya

3.3- Politika, Ekonomi ve Kitle Medyası Alanlarının Karmaşık İlişkileri ve Yapı -Eylem Etkileşiminde Çevre Gazeteciliğinin Üretimleri

Ekolojik problemlerin ortaya çıkması ve giderek önem kazanması, tarihsel süreçte bilim, teknoloji ve sanayi devrimlerinin gerçekleşmesi ile yakından ilişkilidir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren bilim ve teknoloji alanında çok önemli buluşlar gerçekleştirilmiştir. Yeni buluşlar, yeni enerji kaynaklarından da yararlanılmasını gerektirmekte ve doğal çevreye giderek daha fazla yüklenilmektedir. Bu süreçte ortaya çıkan ekoloji problemlerinin haberleştirilmesi, politika ve ekonomi çevreleri tarafından yeni enerji üretim kaynaklarına, enerji reaktörlerine veya inşaat sektörüne yapılan ve yapılması öngörülen yatırımlar veya bu yatırımların doğal çevrede yarattığı tahribatın sonuçlarının ortaya konulmaması için engellenmeye çalışılmaktadır. Ekolojik tahribatların yasal düzenlemelerle önüne geçilmesi gerekmekte ancak kitle medyası örgütü sahipleriyle politika ve ekonomi çevrelerinin karşılıklı menfaat ilişkileri, çevre tahribatını ve problemlerini ortaya koyan enformasyonun üretilmesini engellemeye çalışmakta, zorlaştırmakta veya enformasyonun bağlamından kopararak, yüzeysel sunumuna neden olabilmektedir.

Bilim ve teknoloji kuruluşları, ekonomik yönelimi şirketler, kitle medyası örgütleri ve politik alanın aktörleri arasında karmaşık ilişkiler ağı vardır. Kitle medyası örgütü sahiplerinin Türkiye’de olduğu gibi⁵⁰ otomobil sektöründen, gıda, bankacılık ve enerji sektörüne kadar geniş alanda faaliyet göstermeleri ve asıl gelirlerini, medya alanındaki faaliyetlerinden ziyade ekonominin farklı sektörlerindeki faaliyetlerinden elde etmeleri, siyasi iktidarlarla iyi ilişkiler kurma çabalarını beraberinde getirmektedir. Kitle medyası sahiplerinin ihale ve düşük faizli kredi alma çabaları, siyasi iktidarları rahatsız edecek enformasyonun üretilmemesini gerektirmektedir. Bu çerçevede doğal çevreye ilişkin tahribat ve problem içeren enformasyon üretilmemekte veya sınırlı olarak üretilmektedir. Bazı kitle medyası örgütü sahiplerinin yatay, dikey ve çapraz yoğunlaşmaları ve enerji ve inşaat sektöründe faaliyet göstermeleri, çevre problemlerine mesafeli durmalarının bir nedenini oluşturmaktadır.

Kitle medyası alanı 1980’li yılların başından bu yana giderek ekonomileşmektedir. Farklı medya örgütleri arasındaki rekabet ve yoğunlaşma, kazanç ekonomisi temelli örgütlenmeye ve gazetecilik örgütlerinin finans kaynağı olarak reklama bağımlı olmasına neden olmaktadır. Bu durum, medya örgütlerinin ve pazar yapılarının hızlı dönüşümü ile gazetecilik üzerinde yıkıcı etki yaratmaktadır. Medya ile farklı sektörlerin birleşmesi ve hızla gelişen medya teknolojisinin çoklu ortam medyasını da kapsamaması, gazeteciliğin çerçeve koşullarını değiştirmektedir. Bu

aktörünün yanlış yönlendirmelerine karşı durulamamaktadır. Bu çerçevede çevre gazeteciliği alanında öğrenim süreçlerinin gerçekleştirilmesi önem kazanmaktadır. Almanya’da 1990’lı yılların başından itibaren Bremen Üniversitesi gibi bazı üniversitelerde, çevre bilimi alanında disiplinlerarası öğrenim süreci başlatılmıştır. Araştırmalarda, insanların kişisel çevrelerinin yanında insan davranışlarının çevreye etkilerine odaklanılmaktadır. Bonn-Rhein-Sieg, Meslek Yüksek Okulu’nun Teknik Gazetecilik Bölümünde, öğrencilere ağırlıklı olarak çevre gazeteciliği okutulmaktadır. Ansbach Meslek Yüksekokulu’nda da Çevre Gazeteciliği bölümünün kurulması planlanmaktadır. Darmstaedter Yüksekokulu’nda, Online Gazetecilik ve Bilim Gazeteciliği alanlarında öğrenim gören öğrencilere çevre gazeteciliği seminerleri verilmektedir. 2013 yılında ise, çevre konularına ilişkin araştırma konuları, online olarak da öğrenim sürecine dahil edilmiştir. Ayrıca gazeteci ve gazeteci adayları, çevre konularına odaklı kurs ve seminerler alabilmektedirler. Friedrich-Ebert Vakfı, Gazetecilik Akademisi’nde, çevre gazeteciliği seminerlerine yer vermektedir. Lüneburg Üniversitesi ise, sürdürülebilir, koruyucu ve etkili gazetecilik alanlarına yönelik sertifika programı düzenlemektedir. Bu programın amacı, gazetecilik öğrenim sürecine yönelik bir tamamlamanın gerçekleştirilmesidir. Dortmund Teknik Üniversitesi ise, Medya-Doktoru programı ile bu doğrultuda çalışmalar yapmaktadır. Medya-Doktoru, gazeteciler tarafından oluşturulan bir platformdur ve farklı alanlardan verilerin değerlendirilmesini öngörmektedir. 2010 yılında tıp gazeteciliği alanında bir program başlatılmıştır. 2013 yılından bu yana ise, Çevre Gazeteciliği için Medya-Doktoru programı sürdürülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.dfjv.de/ressorts/umweltjournalismus/berichterstattungsgegenstaende>. 20.09.2014.

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Füsün Alver, *Gazetecilik Bilimi ve Kuramları. Gazetecilik Kuram Tasarımlarını Türkiye’deki Gazetecilik Sistemi ve Uygulamalarıyla Sınama Denemesi*. Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s.375 v.d.

gelişmelerle birlikte ticarileşme, medya sisteminin temel özelliği olmaktadır⁵¹. Medya örgütlerinde gazetecilik haber üretim sürecini de etkileyen ekonomik kriterler, ağırlık kazanmaktadır. Yazı işlerine yapılan baskılar ve uygulanan reklam ekonomisi, geleneksel gazetecilik normlarının giderek gerilemesine ve değişimine neden olmaktadır. Haberler ve çeşitli programlar, bir yandan halkla ilişkiler çalışmaları diğer yandan ise, reklam ekonomisi tarafından yönlendirilmektedir⁵². Kitle medyasının pek çok toplumsal alana yönelik niteliksiz ve yüzeysel enformasyon üretimini, doğal çevreye ve problemlerine yönelik enformasyon üretiminde de belirlemek mümkündür. Çevre gazeteciliği üretimleri, gazeteciliğin diğer uzmanlık alanları gibi kitle medyasının politika ve ekonomi alanlarıyla karmaşık ilişkiler açısından, ekonomik amaçlarından ve kendi iç dinamiklerinden soyutlanamamaktadır.

Bununla birlikte çevre gazeteciliğinin Batı ülkelerinde, nitelikli ve doğa tahribatına karşı toplumda istenilen tepkiyi yaratan üretimlerine de rastlanılmaktadır. Çevre gazeteciliği üretimlerinin başarısı ve katkısı ile Avrupa'da 1970'li, Türkiye'de ise, 1990'lı yıllardan itibaren çevre problemlerinin gündeme taşındığı, toplumun ve bireylerin bilinçlenmeye başladığı ve çevreci örgütlerin ortaya çıktığı ve geliştiği belirlenmektedir.

Alman bilim insanı Schulz'un⁵³, Avrupa Birliği (AB) yurttaşlarının çevre haberleri edinmede, kitle medyasından yararlanma biçimleri ile çevreye ilişkin edindikleri enformasyonun niteliğini ölçmeyi amaçlayan araştırması, çevre gazeteciliği açısından önemlidir. Schulz'un, AB yurttaşları arasında yaptığı anket araştırması sonucunda elde ettiği bulgular, çevre konularına ilişkin enformasyon edinmek için ağırlıklı olarak kitle medyasına yönelindiğini ve birincil enformasyonun, kitle medyasından edinildiğini göstermektedir. Araştırmasında okur ve izleyicinin, kendi yaşadığı bölgenin çevre problemlerine daha az önem verdiğini gösteren Schulz'un bulguları, çevre problemlerine ilişkin algılamaları da ortaya koymaktadır. AB yurttaşlarının belirlediği en önemli ulusal çevre problemleri hava kirliliği, endüstri atıkları, denizlerin ve sahillerin kirliliğidir. Kendi ülkelerine ilişkin çevre problemlerini en az dert edinenler, Lüksemburg ve İskandinavlılardır. Yerel çevrede ise AB yurttaşları, en yüksek oranda trafik problemlerini ve hava kirliliğini önemsemektedirler. Çevre problemlerini en yoğun Yunan, Portekiz ve İtalyanlar yaşamaktadır. En az çevre problemiyle karşılaşanlar ise, Finlandiya ve Benelüks ülkelerinin yurttaşlarıdır. AB yurttaşları, ulus ötesi çevre problemlerinde ise, en yüksek oranda hava, su ve yer kirliliği üzerinde odaklanmaktadır. Bunu, küresel çevre problemleri ve ozon deliği ve tropikal ormanların yok oluşu izlemektedir. Daha sonra iklim değişimi ve atom enerjisi konusu gelmektedir. Schulz'un elde ettiği bulgular, çevre problemlerinde, kitle medyasının rolüne ilişkin de bir fikir vermektedir. AB yurttaşlarının yarısından fazlası, çevre problemlerine ilişkin iyi enforme edildiğini düşünmektedir. En iyi enforme edildiğini düşünenler, İskandinavya ülkeleri yurttaşları, Slovenler ve Güney Kıbrıs yurttaşlarıdır. En kötü enforme edildiğini düşünenler ise, Portekizler ve Litvanyalıdır. AB yurttaşlarının yarısından fazlası, çevre problemlerinin çözümü, çevre koruma önlemlerinin başarıları, yasalar ve çözüm önerileri konusunda daha fazla oranda haber üretilmesini istediklerini göstermektedir. AB yurttaşları, özellikle sağlığa ve gen teknolojisi araştırmalarına ve değiştirilen organizmaların tarımda kullanımına ilişkin daha yüksek oranda enformasyon edinmek istediklerini belirtmişlerdir. Doğada türlerin yok oluşu, tarım alanında kirlilik, kaynakların sömürülmesi, suların kirlenmesi, iklim dönüşümü ve hava kirliliği konularının

⁵¹ Otfried Jarren; Werner Meier, "Ökonomisierung und Kommerzialisierung von Medien und Mediensystemen, einleitende Bemerkung zu einer (notwendigen) Debatte". Otfried Jarren ve Werner Meier (der.). *Ökonomisierung der Medienindustrie: Ursachen, Formen und Folgen. Themenheft Medien & Kommunikationswissenschaft*. Nomos, Baden-Baden, 2001, s. 145 v.d.

⁵² Vinzens Wyss; Karin Pühringer; Werner Meier, "Journalismusforschung". Heinz Bofadelli; Otfried Jarren; Gabrielle Siegert (der.). *Einführung in die Publizistikwissenschaft*. Haupt Verlag, Bern, Stuttgart, Wien, 2005, s. 316-317.

⁵³ Winfried Schulz, age. s. 249 v.d.

yeterince kitle medyasında ele alınmadığını düşünmektedirler. Çevre problemlerine ilişkin farklı düzeyde enformasyon edinmenin nedeni bu ülkelerde kitle medyasının çevre problemlerine ayırdığı yer ve konuları işleme esaslarıyla da ilgilidir. Farklı düzeyde enforme edinmenin en önemli etki faktörlerini, ilgili ülkelerin brüt sosyal üretimi, kişisel eğitim düzeyi ve düzenli gazete okuma oranlarıdır. Bu bulgular, AB ülkelerinde yurttaşların ekolojik problemlere ilgisini ve enformasyon edinme isteğini, bilinçlenme düzeyini ve politik alanı etkileme potansiyellerini göstermekte ve çevre gazeteciliğinin ve kamuoyunun demokratik ülkelerde, politik ve toplumsal yapıyı etkileme potansiyelinin olduğuna işaret etmektedir.

Bizim ülkemizde ise, çevre gazeteciliğinin politik ve ekonomik yapıya etkisinin daha sınırlı olduğu gözlenmektedir. Çevre konusunda enformasyon üreten gazeteciler, kitle medyasının dışsal ve içsel dinamiklerinden etkilenecek, politik aktörlerin enerji kaynaklarının kullanımı ve doğanın tahribatı gibi konularda yanlış kararlarını ve sorumluluklarını karmaşık ilişkiler ağı içinde yeterince ele alıp, irdelenebilmektedirler. Çevre haberleri, kaza ve felaket gibi negatif olaylara yönelmekte ve sansasyon yaratabilecek konulara ağırlık verilmektedir. Olgudan ziyade duyguya yer verildiği ve konunun karmaşıklığının basitleştirildiği belirlenmektedir. Uzman bilgi ve görüşüne ve arka plan enformasyonuna yeterince yer verilmediği için bağlamın ve ilişkiler ağının gösterilemediği gözlenmektedir. Tiraj ya da izlenme oranlarına ve görselliğe odaklanılmakta; duygu yüklü habercilik yapılmaktadır ve böylece çevre problemlerinin politik ve ekonomik boyutu göz ardı edilerek, okur ve izleyicinin olayı algılama esas ve biçimi yönlendirilmeye ve etkilenmeye çalışılmaktadır.

Bu çerçevede kitle medyası örgütlerinin bir parçası olan çevre gazeteciliğinin tarihsel gelişim süreci irdelendiğinde, doğanın metalaştırılarak, enerji kaynaklarından yararlanılması ve enerji kaynaklarının uluslararası denetimine odaklanması nedeniyle politika ve ekonomi alanlarının yanında kitle medyası örgütünün hiyerarşik yapısı ve yasalarının etki ve yönlendirmelerine karşı bir direnme ve yapıyı etkileme potansiyeli ortaya koyduğu görülmektedir. Ancak direncin demokratik ülkelerde, siyasi yapıyı etkileme ve toplumu harekete geçirme potansiyelinin daha fazla, bizim ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde ise, daha sınırlı olduğu gözlenmektedir.

4-SONUÇ

Doğa-insan ilişkisinde, doğadan yararlanılması ya da doğanın tahrip edilmesi ile doğanın korunması arasında bir karşıtlık gözlenmekte ve bu karşıtlık, ilişkiler alanını gerilimli kılmaktadır. Doğada yaşayan insan ve insan toplulukları için tarihsel süreçte doğayla kurulan ilişki, hiçbir zaman varolan genel dünya tasarımından ve koşullarından bağımsız olmamıştır. Bu ilişki, toplumların kendi tinsel yapılarının, politik, ekonomik ve teknolojik koşullarının bir yansımasını ortaya koymaktadır. Büyük bir ekonomik değer olarak kabul edilen ve ele geçirilmek ve denetlenmek için mücadele edilen enerji kaynakları, toplumsal gelişim ve ekonomik refah düzeyinin yükselmesi için önemli bir faktör olmaktadır. Bu nedenle de enerji kaynaklarının sınırlılığı ve farklı coğrafyalarda dengesiz dağılımı, uluslar arasında çatışmalara yol açabilmekte, kullanımı ise, doğa ve toplum için önemli olabilecek riskler içermektedir.

Enerji sistemi, farklı esaslarda doğal çevreyle ilişki içinde bulunmaktadır. İnsanın ekolojik yaşam koşullarının tahrip edilmesi, enerji döngüsünün tüm aşamalarında ortaya çıkmaktadır. Bunu enerjinin elde edilmesinde, naklinde, dönüşümünde ve tüm alanlardaki kullanımında gözlemlemek olasıdır. Hiçbir enerji naklinin ya da enerjinin, ekolojikle bağlantısı olmadığı düşünülmemektedir⁵⁴. Enerji kaynaklarına erişim ve denetim çatışmaları ve

⁵⁴ Wolfgang Fischer ve Erwin Haeckel, age, s.279.

endüstriyellemeye bağı olarak yoğunlaşan ekoloji problemleri, çevre gazeteciliğinin yükselişini beraberinde getirmiş bu ise, iletişim ve gazetecilik bilimi alanında bilimsel araştırmaların yapılması gereksinimi yaratmıştır. Bununla birlikte çevre gazeteciliğine ilişkin bilimsel araştırmalar⁵⁵, gecikmiş araştırmalar olarak ifade edilebilir. Çevre gazeteciliğinin üretimlerinin ve bu alanda yapılan bilimsel araştırmaların niteliksel yeterliliği ve niceliksel olarak artışı, ekolojiye ve problemlerine verilen değerin zorunlu ancak sevindirici bir göstergesi olmaktadır.

Çevre gazeteciliğinin kavramsal olarak açıklanması ve sınırlandırılmasında karşılaşılan güçlükler, yeni gelişen bu alanının, bağımsız bir uzmanlık alanı olarak kurumsallaşmasını zorlaştırmaktadır. Çevre gazeteciliği, toplumsal açıdan öneme sahip olmakla birlikte geleneksel kitle medyası örgütleri, bu uzmanlık alanının karmaşık konularını incelemek için rutin ve standart geliştirememiştir. Varolan medya örgütü yapısı otomobil, seyahat ve moda gibi uzman gazetecilik alanlarının oluşumuna olanak sağlarken, çevre alanı için bu mümkün olmamıştır⁵⁶. Kuşkusuz bunun nedenleri vardır. Çevre gazeteciliği üretimlerinin politika, ekonomi ve kitle medyası alanları ilişkileri açısından istenilmeyen üretimleri gerçekleştirme potansiyeli, uzmanlık alanının gelişmemesinin bir nedenidir. Ayrıca çevre gazeteciliği konularının diğer gazetecilik alanlarıyla kesişmesi ve kitle medyası örgütlerinde, maliyeti düşürmek için az sayıda gazeteci çalıştırılması ve üretim süreçlerinin yoğunlaştırılması nedeniyle araştırmaya ayrılan süre kısalmakta, yeterli zaman ayırmadan ise, çevreye ilişkin karmaşık olay ve bağlantılarının ortaya konulması ve alanda uzmanlaşma sağlanması kolay olmamaktadır.

Çevre problemlerinin çözülmesi, politik ve ekonomik kararların ulusal ve uluslararası alanda gözden geçirilmesini ve doğanın korunmasını önceleyen yeni yasa ve kararların alınmasını gerektirmektedir. Bunun yanında geniş toplumsal kesimlerde, ekolojik problemlere duyarlılık oluşması ve politik karar alma sürecini etkilemesi, önemli bir koşulu oluşturmaktadır. Kitle medyası örgütleri ise, ekolojik problemlere, politika ve ekonomi alanlarıyla karmaşık ilişkiler ağına kural ve gerekleri ve izlenme oranı ve tiraj kaygıları olmadan yönelememektedir. Çevre gazeteciliği; doğa, enerji teknolojileri ve problemlerine ilişkin haber üretim sürecinde ekonomi ve politika alanlarının ve gazeteciliğin kendi alanının yasa ve kuralları tarafından sınırlandırılmaktadır. Gazetecilik uzmanlık alanlarının özerkliği, politika ve ekonomi yapılarının etki ve yönlendirmesi ve kitle medyası örgütünün ekonomik yönelimleri nedeniyle tehdit altına girmekte ve çevre gazeteciliğinde somutlaştığı gibi ekolojik problemlere, gazetelerin orta ve son sayfalarında veya hafta sonu eklerinde, felaket haberciliği çerçevesinde ve büyük ölçüde politik ve ekonomik bağlamdan koparılarak, yer verilmektedir.

Bununla birlikte çevre gazeteciliğinin toplumu bilgilendirme, aydınlatma ve yönlendirme potansiyeli ve etkinliği vardır. Ekolojik problemlerin, çevre gazeteciliği tarafından eleştirel bir perspektiften ele alınması ve politika ve ekonomi alanlarına, kamuoyu baskısının yansıtılması, çözüm geliştirebilmek için önemli bir faktör olmaktadır. İstenilen düzeyde olmasa bile çevre gazeteciliğinin politika ve ekonomi alanlarını etkileyebilecek ve toplumsal bilinç yaratabilecek bir potansiyele ve etkinliğe sahip olduğu Schulz⁵⁷ tarafından AB yurttaşları arasında yapılan bir araştırma ile ortaya konulmuştur.

Çevre gazeteciliği, gelecekte de etkisini sürdürecektir bir gazetecilik alanı olmasına rağmen dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de katetmesi gereken uzun bir yolun önünde

⁵⁵ Beatrice Dernbach, age. 2010; 2005; 2000; Braun, age.2010; Bonfadelli, age.2007; Schulz, age. 2003; Görke,age.1999; Haller,age.1997;Gottschlich, age.1985; Hömberg,age. 1983.

⁵⁶ Klaus Meier, *Ressort, Sparte, Team*. UVK Verlag, Konstanz, 2002,s.11 v.d..

⁵⁷ Winfried Schulz, age. s. 249 v.d.

bulunmaktadır. Kitle medyası örgütünün içsel ve dışsal bağımlılıklarına rağmen ekolojik problemler, küresel politik gündemde giderek daha önemli ve kapsamlı bir yere sahip olmaktadır. Dünyanın pek çok ülkesinde çevre bilinci giderek gelişmekte ve güçlenmektedir. Yeni bir yaşam ve tüketim tarzına yol açan çevre bilinci, yeşil gazetecilik kavrayışı ile güçlenmektedir. Bununla birlikte duygu yüklü ve felaket odaklı perspektifin bir yana bırakılarak, ekolojik konuların politik, ekonomik ve toplumsal bağlamıyla kavranması ve problem bağlantılarının ve karşılıklı bağımlılıkların gösterilerek, çözüm odaklı ve etkili ve koruyucu bir gazetecilik anlayışının geliştirilmesi kolay değildir.

Bu çerçevede; çalışmanın varsayımında öngörüldüğü gibi doğal enerji kaynaklarının kullanımı, ekolojik problemler ve çevre güvenliğine ilişkin enformasyon üretim sürecinde politika, ekonomi ve kitle medyası alanları arasındaki etkileşime dayalı karmaşık ilişkilerin yanında kitle medyası örgütünün içsel dinamikleri ve enformasyon üretim esaslarına dayalı amaç ve kurallarının, çevre gazetecisinin enformasyon üretim sürecine etki ettiği ve eylemlerini sınırlandırdığı belirlenmektedir. Bununla birlikte çevre gazetecisi, tamamen politika ve ekonomi alanlarının ve çalıştığı kitle medyası örgütünün etki ve yönlendirmeleri altında kalmamaktadır. Toplumsal, politik ve ekonomik yapıya ve çalıştığı kitle medyası örgütünün enformasyon üretim sürecine sınırlı da olsa etki etme yetkinliği ve potansiyeli bulunmaktadır. Yapı, aktör eylemlerini ne kadar sınırlandırır da aktör ve eylemlerinin, yapıya etki etme ve onu biçimlendirme potansiyeli ve yetkinliğinin de bulunduğu göz ardı edilmemelidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Afşar Timuçin, *Düşünce Tarihi. Gerçekçi Düşüncenin Kaynakları*, İstanbul, Bulut Yayınları, 2000.

Afşar Timuçin, *Düşünce Tarihi. Gerçekçi Düşüncenin Gelişimi*, İstanbul, Bulut Yayınları, 2002.

Alexander Görke, *Risikojournalismus und Risikogesellschaft*, Opladen, Westdeutscher Verlag, 1999.

Alexander Görke, “Risikokommunikation”, Siegfried Weischenberg et al. (eds.), *Handbuch Journalismus*, Konstanz, UVK Verlag, 2005, p. 411-415.

Anthony Giddens, *Sosyoloji*, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2000.

Anthony Giddens, *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları. Yorumcu Sosyolojinin Pozitif Eleştirisi*, trans. Ümit Tatlıcan and Bekir Balkız. İstanbul, Paradigma Yayıncılık, 2003.

Anthony Giddens, *Sosyal Teorinin Temel Problemleri. Sosyal Analizde Eylem, Yapı ve Çelişki*, trans. Ümit Tatlıcan. İstanbul, Paradigma Yayıncılık, 2005.

Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, trans. Esra Kuşdil. İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010a.

Anthony Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik. Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, trans. Ümit Tatlıcan, İstanbul, Say Yayınları, 2010b.

Beatrice Dernbach, *Public Relations für Abfall. Ökologie als Thema öffentlicher Kommunikation*, Opladen / Wiesbaden, Springer VS Verlag, 1998.

Beatrice Dernbach, “Das Thema Umwelt in der lokalen Publizistik”, Beatrice Dernbach and Harald Heuer (eds.), *Umweltberichtstattung im Lokalen*. Wiesbaden, Westdeutscher Verlag, 2000, p. 20 - 40.

Beatrice Dernbach, "Journalismus und Nachhaltigkeit. Oder: Ist Sustainability Development ein attraktives Thema?", Gerd Michelsen and Jasmin Godemann (eds.), *Handbuch Nachhaltigkeitskommunikation*, München, Oekom Verlag, 2005, p.182-191.

Beatrice Dernbach, *Die Vielfalt Des Fachjournalismus: Eine Systematische Einführung*, Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2010.

Charles Darwin, *Türlerin Kökeni*, trans. Orhan Tuncay, Istanbul, Gün Yayıncılık, 2003.

Douglas J. Brewer and Emily Teeter, *Mısır ve Mısırlular*, trans. Nihal Uzan, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2011.

Edward Teller, *Energie für ein neues Jahrtausend*, Frankfurt am Main, Ullstein, 1981.

Fusun Alver, *Gazetecilik Bilimi ve Kuramları. Gazetecilik Kuram Tasarımlarını Türkiye'deki Gazetecilik Sistemi ve Uygulamalarıyla Sınama Denemesi*, Istanbul, Kalkedon Yayınları, 2011.

Gregor Schiemann, *Was ist Natur? Klasische Texte zur Naturphilosophie*, München, Deutscher Taschenbuch Verlag, 1996.

Gunnar Skirbekk and Nilse Gilje, *Felsefe Tarihi. Antik Yunan'dan Modern Döneme*, trans. Emrak Akbaş and Şule Mutlu, Istanbul, Üniversite Kitabevi, 2004.

Günther Bentele et al. *Lexikon Kommunikations-und Medienwissenschaft*, Wiesbaden, Springer VS, 2013.

Harriet Crawford, *Sümer ve Sümerler*, trans. Nihal Uzan, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2010.

Heinz Bonfadelli, "Nachhaltigkeit als Herausforderung für Medien und Journalismus", Ruth Kaufmann et al. (eds.), *Nachhaltigkeitsforschung – Perspektiven der Sozial- und Geisteswissenschaften*, Bern, Schweizerische Akademie der Geistes- und Sozialwissenschaften, 2007, p. 255-280.

Heinz Pürer and Johannes Raabe, *Presse in Deutschland*, Konstanz, UVK-Verlag, 2007.

Hüseyin G. Topdemir and Seval Yinilmez, *Galileo. Dünyayı Döndüren Adam*, Istanbul, Say Yayınları, 2009.

Jean Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, trans. Ali Timuçin, Istanbul, Bulut Yayınları, 2007.

John Locke, *Tabiat Kanunu Üzerine Denemeler*, trans. Ismail Çetin, Istanbul, Paradigma Yayınları, 1999.

Jörg Zimmermann, *Das Naturbild des Menschen*, München, Fink-Verlag, 1982.

Jürg Niederhauser, *Wissenschaftssprache und populaerwissenschaftliche Vermittlung*, Tübingen, Günter Narr Verlag, 1999.

Jürgen Scheffran, "Energiekonflikte, Klimawandel und nachhaltige Entwicklung", Peter Imbusch and Ralf Zoll (eds.), *Friedens- und Konfliktforschung*, Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2010, p. 333-354.

Kaan Ökten, *Aristoteles*, Istanbul, Say Yayınları, 2007.

Karl Marx, *Nationalökonomie und Philosophie. Sammlung der Pariser Manuskripte*, Erich Thier (eds.), Köln / Berlin, G.Kiepenheuer Verlag, 1950.

- Klaus Meier, *Ressort, Sparte, Team*, Konstanz, UVK Verlag, 2002.
- Marie-Luise Braun, "Umweltjournalismus", Siegfried Quandt (eds.). *Fachjournalismus*, Konstanz, Deutscher Fachjournalistenverband, 2010, p. 133 - 147.
- Michael Haller, "Wie wissenschaftlich ist Wissenschaftsjournalismus? Zum Problem wissenschaftsbezogener Arbeitsmethoden im tagesaktuellen Journalismus", Maximilian Gottschlich and Wolfgang R. Langenbacher (eds.), *Publizistik – und Kommunikationswissenschaft. Ein Textbuch zur Einführung*, Wien, Wilhelm Braumüller Universitaets-Verlagsbuchhandlung, 1997, p.208-220.
- Niklas Luhmann, *Soziologie des Risikos*, Berlin / New York, de Gruyter, 1991.
- Otfried Jarren and Werner Meier, "Ökonomisierung und Kommerzialisierung von Medien und Mediensystemen, einleitende Bemerkung zu einer (notwendigen) Debatte", Otfried Jarren and Werner Meier (eds.), *Ökonomisierung der Medienindustrie: Ursachen, Formen und Folgen. Themenheft Medien & Kommunikationswissenschaft*, Baden-Baden, Nomos, 2001, p. 145-158.
- Paola Rossi, *Modern Bilimin Doğuşu*, trans. Neşenur Domaniç, Istanbul, LİTERATÜR Yayınları, 2009.
- Peter R. Sieferle, "Energie", Franz Josef Brüggemeier and Thomas Rommelspracher (eds.), *Besiegte Natur. Geschichte der Natur im 19. Und 20.Jahrhundert*, München, C.H.Beck Verlag, 1987, p. 20-41.
- Siegfried Quandt, *Wissenschaftsjournalismus oder Fachjournalismus?*, Konstanz, UVK Verlag, 2010.
- Thomas Hobbes, *Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri*, trans. Deniz Zarakolu, Istanbul, Belge Yayınları, 2007.
- Thomas S. Kuhn, *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*, trans. Nilüfer Kuyaş, Istanbul, Kırmızı Yayınları, 2014.
- Vinzens Wyss et al. "Journalismusforschung", Heinz Bofadelli et al. (eds.), *Einführung in die Publizistikwissenschaft*, Bern / Stuttgart / Wien, Haupt Verlag, 2005, p. 297-330.
- Walter Hömberg, "Umweltinformation – Umweltpolitik – Ökologie". *Journalistik*, H. 4, 1983, p. 7 - 20.
- Winfried Göpfert and Stephan Russ-Mohl, *Wissenschafts- Journalismus. Ein Handbuch für Ausbildung und Praxis*, München, EconVerlag, 2000.
- Winfried Schulz, "Umweltbewusstsein durch Mediennutzung. Eine Analyse von Medieneinflüssen auf Umweltbesorgnis und Umweltverhalten", Armin Adam et al. (eds.), *Perspektiven der Politischen Ökologie. Festschrift für Peter Cornelius Mayer-Tasch*, Würzburg, Königshausen & Neumann, 2003, p. 249-269.
- Wolfgang Fischer and Erwin Haeckel, *Internationale Energieversorgung und politische Zukunftssicherung. Das europäische Energiesystem nach der Jahrtausendwende: Aussenpolitik, Wirtschaft, Ökologie*, München, R.Oldenbourg Verlag, 1987.
- Ulrich Beck, *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*, Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag, 1986.
- Ulrich Beck, *Die Erfindung des Politischen. Zu einer Theorie reflexiver Modernisierung*, Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag, 1993.

Internet

<https://www.dfjv.de/ressorts/umweltjournalismus/berichterstattungsgegenstaende>. (Accessed 20 September 2014), p.3